

POLOŽAJ ŽENE PREMA SREDNJOVJEKOVNOM SPLITSKOM STATUTU

Milković, Gabriella

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:760662>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**POLOŽAJ ŽENE PREMA
SREDNJOVJEKOVNOM SPLITSKOM STATUTU**

GABRIELLA MILKOVIĆ

Split, 2021.

Odsjek za povijest

Sveučilišni preddiplomski studij povijesti

Povijest Splita u kasnom srednjem vijeku

**POLOŽAJ ŽENE PREMA SREDNJOVJEKOVNOM SPLITSKOM
STATUTU**

Student:

Gabriella Milković

Mentor:

doc. dr. sc. Tonija Andrić

Split, rujan 2021.

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. POVIJESNE OKOLNOSTI I NASTANAK STATUTA	3
2.1. Statut iz 1240. godine.....	3
2.2. Statut iz 1312. godine.....	5
2.2.1. Sadržaj Statuta	6
3. ŽENA U EUROPSKOM I HRVATSKOM SREDNJEM VIJEKU	8
4. ŽENA U SREDNJOVJEKOVNOM SPLITSKOM STATUTU	11
4.1. Zaruke.....	11
4.2. Miraz	13
4.3. Brak	17
4.3.1. Ženin neravnopravan položaj u braku.....	19
4.3.2. Razvod braka	20
4.4. Nasljeđivanje.....	21
4.4.1. Oporučno nasljeđivanje	21
4.4.2. Bezoporučno nasljeđivanje	23
4.5. Žena na rubu zakona	27
4.5.1. Preljubnice ili priležnice	27
4.5.2. Silovanje žena	29
4.5.3. Uvrede i klevete	30
4.5.4. Zločini	31
5. ZAKLJUČAK	33
6. BIBLIOGRAFIJA.....	35
7. OBJAVLJENI IZVORI	37
8. INTERNETSKI IZVORI.....	37
Sažetak	38

Abstract	39
----------------	----

1. UVOD

Za razdoblje srednjeg vijeka, najviše se vezuje epitet „mračni“ te predstavlja period koji se prema većini povjesničara svrstava od pada Zapadnog Rimskog Carstva, 476. godine, do Kolumbova otkrića Amerike, 1492. godine. To je razdoblje mnogobrojnih promjena, preko društvenih, političkih, gospodarskih i mnogih drugih. Mijenja se dotadašnja životna slika te se afirmira pojam „Europa“ kojeg poznajemo u današnjem smislu te riječi.¹ Nove promjene pogađaju cijeli svijet, a time i hrvatske prostore u koje spada i prostor istočnojadranske obale.

Na tom prostoru, tijekom ranog i razvijenog srednjeg vijeka, razvija se komunalni sustav koji predstavlja jedno specifično društveno i političko uređenje koje se javlja na hrvatskom prostoru. Takvo uređenje svoj procvat dobiva tijekom 13. stoljeća kada diferencijacija društvenih slojeva i mnogobrojni procesi unutar takvog uređenja, zahtijevaju kodifikaciju prava. Smatra se tako da, 1240. godine u gradu Splitu, dolazi do sastavljanja prvog Splitskog statuta čiji je autor bio novoizabrani načelnik grada Garganus de Arscindis. Ovaj Statut nam nije ostao sačuvan, ali je svakako doprinio stvaranju novog Statuta iz 1312. godine koji je poznat pod nazivom Percevalov statut.² Ovaj Statut predstavlja bitnu stavku života grada Splita jer nam jasno odražava život ove komune za pola tisućljeća.³

S druge strane, u ovom cijelom spletu okolnosti, nalazi se žena čija uloga u društvu tokom stoljeća biva kompletno zanemarivana. Njezin život na europskom planu, kao i na hrvatskim prostorima, biva dosta sličan po brojnim smjernicama. Većinom se to radilo o ženama koje su svoje živote bazirale oko majčinstva i svega vezanog uz tu ulogu, kao i ulogu nečije supruge. Ovdasnja žena uvelike je ovisila o svom društvenom položaju, ali također i mjestu odnosno prostoru na kojem je živjela. Ovisno o tome kreira se njen položaj u srednjovjekovnom društvu. Određena pravila odnosno odredbe što se tiče tog društva donose nam statuti toga doba. Takvi statuti kroz svoje mnoge odredbe dodiruju se ženinog položaja u tom razdoblju te komentiraju glavne odnose tadašnjeg društva prema njoj. Jedan od takvih statuta bio je i već spomenuti Statut iz 1312. godine koji nam je, zajedno sa njegovim kasnijim dopunama, poznat kao Statut grada Splita.

¹ GOLDSTEIN, Ivo, GRGIN, Borislav, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Zagreb, 2006., str. 11-12.

² CVITANIĆ, Antun, *Iz dalmatinske pravne povijesti*, Split, 2002., str. 87-89.

³ CVITANIĆ, Antun, „Uvodna studija“, *Statut grada Splita. Splitsko srednjovjekovno pravo*, Split, 1998., str. 47-48.

Cilj ovoga rada stoga će biti, kroz odredbe Splitskog statuta, prikazati kakav je to zaista bio položaj žene srednjovjekovnog razdoblja u gradu Splitu. Pokušat će se staviti naglasak na procese bitne za ženin život povezujući to sa odredbama Statuta te će upravo *Statut grada Splita* biti temeljni izvor za ovaj završni rad. Iste odredbe će se usporediti i sa nekim drugim statutima, a to su redom Lastovski statut, Statut grada Dubrovnika, Statut grada Trogira i Zadarski statut. Cilj ovoga rada je i usporediti obiteljsko i nasljedno pravo Splita sa sličnim pravnim normama istarskih i drugih dalmatinskih komuna. Osim određenih procesa koji će se spomenuti poput braka, zaruka i slično, razmatrat će se i položaj žena na rubu zakona. Tijekom rada će tako moguće biti pratiti i određene promjene koje su se događale tijekom srednjovjekovlja, a pokušat će se sagledati i položaj žene naspram muškarca u obiteljskoj zajednici.

2. POVIJESNE OKOLNOSTI I NASTANAK STATUTA

2.1. Statut iz 1240. godine

Poslije 476. godine, odnosno pada Zapadnog Rimskog Carstva, Split uživa faktičku autonomiju za vrijeme bizantskog vrhovništva. Splitom se upravljalo na temelju vlastitih običaja i institucija (proizlazile iz rimskog prava) te se s vremenom grad postupno oblikovao kao relativno samostalna gradska komuna koja je, formalno priznavajući vlast Bizanta, imala praktički vlastitu slobodu zbog slabosti svojih istočnih gospodara. Ovakvu faktičku autonomiju, grad je zadržao i za vremena narodnih vladara u drugoj polovici 11. stoljeća.⁴

Ugarski kralj Koloman, početkom 12. stoljeća, preuzima hrvatsko prijestolje te s time ubrzo i dalmatinske komune priznaju njegovu vlast. Ovakav postupak se dogodio nakon činjenice da im je Koloman odgovarajućom poveljom priznao pravo na autonomiju na što su oni priznali njegovu suverenost.⁵ Takva povelja, poznata pod nazivom Kolomanov privilegij, za grad Split nije ostala sačuvana, ali su druge dalmatinske komune, priznavši Kolomana za kralja, sklopile s njim već spomenute sporazume koji su slični sačuvanom⁶ *Trogirskom privilegiju* odnosno *Trogirskoj diplomi*.⁷ Kako Splitski privilegij nije ostao sačuvan ni u originalu ni u prijepisu, iz sačuvanih kasnijih potvrda Splitskog privilegija doznaje se kako je bio jednak Trogirskom.⁸ Prava koja je Koloman ugovorio sa gradom Splitom, Trogirom i također Zadrom, spominje i sam Toma Arhiđakon navodeći *libertatis privilegium* koji je sklopljen s navedenim gradovima.⁹ Ovakvom poveljom, grad Split je dobio načelnu autonomiju koju će u narednim stoljećima pokušavati očuvati od strane Venecije koja je već, prije nego što je na četiri stoljeća zavládala Dalmacijom, potvrdila kako želi postići gušenje te autonomije.¹⁰ Ugarsko-hrvatski vladari stoga su s namjerom ovakve povlastice davali dalmatinskim gradovima, a one su nerijetko bile i znatno veće od onih koje su bile dodjeljivane gradovima na području Ugarske.¹¹

⁴ CVITANIĆ, Antun, *Iz dalmatinske pravne povijesti*, str. 86.

⁵ Isto, str. 86.

⁶ CVITANIĆ, Antun, „Uvodna studija“, str. 26-29.

⁷ „Trogirska diploma“, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=62407> (25. kolovoza 2021.)

⁸ CVITANIĆ, Antun, „Uvodna studija“, str. 26-29.

⁹ ARHIĐAKON, Toma, *Historia Salonitana: povijest salonitanskih i splitskih prvosvećenika./Historia Salonitana: historia salonitarum atque spalatinorum pontificum*. Predgovor, latinski tekst, kritički aparat i prijevod na hrvatski jezik, PERIĆ Olga, povijesni komentar, MATIJEVIĆ SOKOL, Mirjana, studija Toma Arhiđakon i njegovo djelo, KATIČIĆ, Radoslav (Split: Književni krug, 2003), str. 88-89.

¹⁰ CVITANIĆ, Antun, „Uvodna studija“, str. 26-29.

¹¹ CVITANIĆ, Antun, *Iz dalmatinske pravne povijesti*, str. 87.

S druge strane, vlast plemstva u gradovima, preciznije autonomija splitske komune, bila je ograničavana pretenzijama velikaških obitelji iz zaleđa grada. Ovakvo miješanje moćnih velikaških obitelji, poput knezova Bribirskih, u poslove svih dalmatinskih komuna, bio je odraz borbe za vlast.¹² Grad Split, kao i druge dalmatinske komune, pružao je otpor tim pretenzijama te ovakva situacija svakako nije išla u prilog plemstvu koje je nastojalo sačuvati svoj položaj. Kako bi riješili tešku situaciju koja im je prijetila, splitsko plemstvo je nastojalo kodificirati svoje gradsko pravo. S ovakvim činom bi bilo tko na vlasti, odnosno na mjestu načelnika splitske komune, bio vezan uz propise koje je postavilo plemstvo prema svojim vlastitim interesima. Drugi jako bitan razlog, ovog kodificiranja splitskog prava, bio je ekonomske prirode – dotadašnje običajno pravo postalo je nesposobno za reguliranje novih odnosa koji su se mijenjali privrednim napretkom grada. Pojavio se novi društveni sloj, građanstvo, koje je trebalo određenu pravnu sigurnost koja mu je jedino mogla biti potvrđena kodifikacijom gradskog prava.¹³ Stoga ovakav razvoj događaja nije bio niti malo iznenađujući, gradsko plemstvo nije imalo nikakvog izbora nego da počne djelovati kako ne bi izgubilo svoje pozicije dok s druge strane gradu Splitu je bila potreba promjena s obzirom na nove društvene okolnosti koje su se javile u gradu.

Toma Arhiđakon, kako sam sebe naziva protagonistom borbe za obranu splitske komunalne autonomije, predlaže da se za načelnika izabere jednog protestata iz Italije, *de gente Latina*, kako bi se izbjeglo već spomenuto zadiranje velikaških obitelji iz zaleđa.¹⁴ Pri ovom činu služio se političkom doktrinom tzv. *reginem Latinorum*, čija bi osnova bilo dovođenje nepristrane plaćene osobe koja nije povezana sa gradom Splitom, a glavni zadatak bi joj bio da preuredi komunu s mjesta gradskog upravitelja.¹⁵ Tako da je, upravo zaslugom Tome Arhiđakona, za novog načelnika grada Splita bio izabran Garganus de Arscindis iz Ankone koji je 1240. redigirao prvi Splitski statut poznat pod nazivom *capitularium*.¹⁶ Novi splitski načelnik (*potestas*) Garganus de Arscindis, u ovom Statutu koncentrirao se na popisivanje splitskih dobrih običaja, od starina pa sve do svoga vremena te je njima nadodao brojne druge norme koje su bile neophodne za bilo kakve javne i privatne funkcije, za razrješavanje sporova i sve vezano za obavljanje sudskih funkcija.¹⁷ Kao dobar pravnik doprinio je formulaciji novih

¹² Isto, 87.

¹³ CVITANIĆ, Antun, „Uvodna studija“, str. 34-35.

¹⁴ CVITANIĆ, Antun, *Iz dalmatinske pravne povijesti*, str. 87.

¹⁵ MATIJEVIĆ SOKOL, Mirjana, „Od kapitulara Gargana De Arscindisa do Percevalova Statuta“, *Splitski statut iz 1312. godine : povijest i pravo, zbornik radova sa međunarodnoga znanstvenog skupa održanog od 24. do 25. rujna 2012. godine u Splitu* (ur. RADIĆ, Željko), Split, 2015., str. 99-101.

¹⁶ CVITANIĆ, Antun, „Uvodna studija“, str. 36.

¹⁷ Isto, str. 35-37.

normi koje su bile potrebne za reguliranje novih društvenih i gospodarskih odnosa grada iako nije poznavao običaje grada Splita ni zakone.¹⁸ Sadržaj ovog Statuta nije ostao poznat, ali su mnogi znanstvenici pokušali na temelju mnogih indicija rekonstruirati njegov sadržaj.¹⁹

2.2. Statut iz 1312. godine

Potestat Percevalus, koji je kako se ističe bio vješt *in iure canonico et civili*, sastavio je 1312. godine novi Splitski statut kojeg je prihvatilo Generalno vijeće grada Splita.²⁰ Novi splitski potestat bio je, kao i Garganus de Arscindis, također s talijanskog područja, a njegov Statut je u originalu bio napisan na latinskom jeziku te iako su do našeg doba ostali sačuvani samo njegovi prijepisi, na osnovu njih poznajemo njegov tekst.²¹ Smatra se kako je pri pisanju svog Statuta, potestat Percevalus, koristio Garganov kapitulat.²²

Percevalov statut, napisan 1312. godine, naziva se *Statutum vetus* tj. Stari statut, a u njega se ne ubrajaju kasniji dodaci koji su poznati pod imenom *Statuta noua* i *Reformationes* tj. Nove statutarne odredbe i Reformacije. Ove nove odredbe donešene su u nekoliko sljedećih desetljeća do 1385. godine, a donijelo ih je gradsko Veliko vijeće. Prema ovome, kodeksom Splitskog srednjovjekovnog prava, smatra se najstarija Percevalova verzija te njezine dopune.²³ Statut će biti manje-više u upotrebi sve do 1420. godine kada Split pada pod dominaciju Mlečana. Formalno ni tada nije ukinut te se može primjetiti kako se i dalje primjenjivao, ali grad je pak izgubio autonomiju koju je uživao za vremena hrvatsko-ugarske države. Svakako, ovaj Statut odražava život splitske komune za pola tisućljeća jer su se njegove odredbe primjenjivale sve do propasti Mletačke Republike 1797. godine.²⁴ Naime, kada su Republiku okružile vijesti o revolucionarnim događajima u Parizu i maršu njihovih revolucionarnih vojski, snage Venecije se nisu dostatno pripremile za borbu za opstanak. Napoleon je stigavši u Republiku, zahtijevao da vlada samu sebe raspusti te da vlast prijeđe u ruke demokratskog gradskog vijeća koje će štititi francuski vojnici. Napoleonove želje je dužd prihvatio, a Veliko Vijeće je žurno izglasalo svoje raspuštanje, 12. svibnja 1797., na posljednjem zasjedanju. Venecija je zatim bila sustavno pljačkana te je na kraju, kako bi Napoleon ostvario svoje carske

¹⁸ CVITANIĆ, Antun, *Iz dalmatinske pravne povijesti*, str. 88.

¹⁹ MATIJEVIĆ SOKOL, Mirjana, „Od kapitulara Gargana De Arscindisa do Percevalova Statuta“, str. 101.

²⁰ CVITANIĆ, Antun, „Uvodna studija“, str. 38.

²¹ CVITANIĆ, Antun, *Iz dalmatinske pravne povijesti*, str. 89.

²² MATIJEVIĆ SOKOL, Mirjana, „Od kapitulara Gargana De Arscindisa do Percevalova Statuta“, str. 110.

²³ CVITANIĆ, Antun, *Iz dalmatinske pravne povijesti*, str. 89.

²⁴ CVITANIĆ, Antun, „Uvodna studija“, str. 44-49.

planove, bila predana u ruke Austrije, 17. listopada 1797., sporazumom iz Campoformija. Upravo je ovakav slijed događaja, Republiku doveo do njene konačne propasti.²⁵

2.2.1. Sadržaj Statuta

Statut počinje sa *Prohemiumom* (Uvodom) u kojem se rezimira ondašnje shvaćanje prava, daje se uvid u božanski autoritet zakonodavaca te se spominje kako je njihova volja tj. njihove odluke koje donose u vlastitu korist, zapravo su tobože pravednost (*iustitia*). Navodi se tu i činjenica kako se pravne norme određuju za one zle koje jedino strah može natjerati da postupaju po pravu, a to se može definirati kao nekakva vrsta prirodnopravnog rezoniranja. Iza *Prohemiuma* slijedi tekst Statuta koji je razdijeljen u šest knjiga, a svaka od njih se dijeli na glave. Svaka knjiga referira se na splitsku autonomnu komunu, tako da prva knjiga govori o normiranju uloge Crkve u komuni, druga definira položaj i funkcije određenih organa komune (Veliko Vijeće, Kuriya, potestat i Tajno vijeće i ostali komunalni službenici) dok se treća knjiga bavi normama iz obiteljskog prava te stvarnog, obveznog i nasljednog prava, a dotiče se i parničnog postupka. Četvrta knjiga komentira odredbe krivičnog prava i postupka, peta knjiga sadrži odredbe komunalnog karaktera i odredbe o prometu žita i soli, a šesta knjiga osvrće se na raznovrsne propise među kojima su najbitnije odredbe pomorskog prava. *Statuta noua* je podijeljen neposredno u glave (31) te je većim dijelom riječ o preinaci starih i dodacima nekih novih odredaba. *Reformationes* se također dijele te ako bi gledali diobu po glavama, dijelile bi se na 112 glava.²⁶

Ove statutarne kodifikacije, kako Splitskog tako i drugih dalmatinskih statuta toga doba, sadržavale su najvažnije pravne norme ili izmjene do tad već uvriježenih običaja. Propisi koji se tiču obiteljskih odnosa, većinom su se temeljili na običajima toga grada.²⁷ Tako se može zaključiti kako su odredbe ovih statuta, usmjerene prema konkretno ženama i njihovom položaju, također bile plod mnogobrojnih običaja koji su bili povezani kako za koji grad, a u ovom slučaju za grad Split.

Potrebno je istaknuti kako se, za temeljno načelo Statuta, ističe sigurnost splitske komune i njenih pripadnika gdje se navodi što su u komunalnoj svakodnevnicu, pripadnici „domovine“, trebali činiti kako bi u njoj mogli sigurno i mirno živjeti.²⁸ Ova misaona težnja prema

²⁵ CHAPIN LANE, Frederic, *Povijest Mletačke Republike*, Zagreb, 2007, str. 464-465.

²⁶ CVITANIĆ, Antun, „Uvodna studija“, str. 42-44.

²⁷ JANEKOVIĆ RÖMER, Zdenka, *Rod i grad. Dubrovačka obitelj od 13. – 15. stoljeća*, Dubrovnik, 1994., str. 15.

²⁸ RAUKAR, Tomislav, „Srednjovjekovni Split i Percevalov Statut iz 1312. godine“, *Splitski statut iz 1312. godine : povijest i pravo, zbornik radova sa međunarodnoga znanstvenog skupa održanog od 24. do 25. rujna 2012. godine u Splitu* (ur. RADIĆ, Željko), Split, 2015., str. 16-17.

dobročinstvu te pomaganju nemoćnih i ovisnih koja se navodi u glavama Statuta, vodili su prema ključnoj društvenoj pojavi, a to je životna sigurnost njenih pripadnika.²⁹ Među glavama Statuta tako se značajno dovodi u pitanje položaj žene u srednjovjekovnom Splitu čija je uloga bila stoljećima zanemarivana. Kroz dostatan broj glava ističe se ženin položaj kako za vremena kada se nalazi pod okriljem svog oca, a također s druge strane, kada se nalazi pod okriljem svoga muža. Ženina uloga i položaj stoga će se definirati kroz članke Splitskog statuta, ali prethodno je bitno istaknuti kakav je to bio općeniti položaj žene kako na hrvatskom prostoru tako i na europskom planu.

²⁹ Isto, str. 27.

3. ŽENA U EUROPSKOM I HRVATSKOM SREDNJEM VIJEKU

Žena srednjeg vijeka, na prostoru cijelog europskog kontinenta, bila je uvjetovana prvo svojom staleškom pripadnošću, a zatim svojim bogatstvom, odnosno bogatstvom svoje obitelji.³⁰ Glavna zadaća obitelji toga doba bila je osiguranje prijenosa nasljednih dobara u muške ruke što bi značilo da je obitelj imala i značajnu gospodarsku ulogu. Takva obitelj temeljila je svoje odnose na autoritetu i hijerarhiji te je po tome počivala na načelima agnatskog, patrilinarnog sustava. Očeva uloga u obitelji je bila dominantna, a naglašavalo se kako je veza između oca i sina čak bila bitnija od bračne zajednice što nam dosta govori o ženinom položaju unutar te obitelji. Mlađi članovi obitelji bili su podređeni starijima, a žena je s druge strane bila podređena muškarcima.³¹

Uvjerena mnogih povjesničara prema kojima je žena srednjeg vijeka bila punopravna i samostalna osoba nezavisna od svog oca ili supruga, dokazana su pogrešnima ponajviše zbog pogrešnog tumačenja izvora. Primjerice, ženin miraz i sva podavanja koja bi dobila od oca, pravno su bila njezino vlasništvo, no u stvarnosti sve je pripadalo njenom suprugu koji je s time upravljao. Upravo ovakve situacije, odvele su na krivi trag neke povjesničare koji su se bavili istraživanjem ove problematike.³² Svakako, žena srednjeg vijeka, imala je težak položaj gdje je bila uvjetovana dvama zadaćama – osiguranje dobrih veza očevoj obitelji i produživanje roda svoga muža. Tijekom cijelog života bila je nadgledana, prvo od strane svoga oca ili brata, a kasnije od muža, sina, rođaka te ako nije bilo nikoga od navedenih, na nekim područjima tu brigu je preuzimala čak i komunalna vlast. Žena je teško mogla biti uključena u društveni i poslovni život grada, s obzirom da je živjela zatvorena pod patronatom muškaraca.³³

Slična slika ženinog života i položaja, javlja se i na hrvatskom srednjovjekovnom prostoru i na tadašnjem europskom planu. Kao i svugdje drugdje u Europi toga doba, žena se gledala kao biće koje nije moglo živjeti samostalno te je težilo kontroli muškaraca.³⁴ Također je bila jako bitan faktor religioznog života jer je sudjelovala na većini javnih vjerskih manifestacija. Ipak bez obzira na to, nerijetko ju se optuživalo da se bavila aktivnostima poput gatanja, krivovjerja, vračarenja ili bi ju se navodilo kao čarobnicu i vješticu. U izvorima našeg

³⁰ FELDMAN, Stanislav, *Sudbina Evinih kćeri – ženska povijest patrijarhata*, Zagreb, 2012., str. 137-140.

³¹ JANEKOVIĆ RÖMER, Zdenka, *Rod i grad. Dubrovačka obitelj od 13. – 15. stoljeća*, str. 53.

³² FELDMAN, Stanislav, *Sudbina Evinih kćeri – ženska povijest patrijarhata*, str. 137-140.

³³ JANEKOVIĆ RÖMER, Zdenka, *Rod i grad. Dubrovačka obitelj od 13. – 15. stoljeća*, str. 126.

³⁴ Isto, str. 126-128.

srednjovjekovlja, ipak je ostao poznat samo jedan ovakav slučaj.³⁵ U ostalim dijelovima Europe ovakvi slučajevi su ipak bili češći, i to najviše krajem srednjeg vijeka, gdje su se optuživane žene nazivale vješticama i bivale sustavno proganjane.³⁶

Idealna žena u srednjem vijeku je ona koja je muškarcu korisna. Kako je žena bila definirana kao „divno zlo“, prema nekim crkvenim misliocima među kojima je Augustin, Toma Akvinski i slični, vjerovalo se kako treba biti pod stalnim nadzorom. Tutorstvo nad ženama, čiji spomen postoji već u rimskom pravu, zadržalo se neformalno i u razdoblju srednjeg vijeka.³⁷ Prevladavalo je stajalište kako žena nije vladarica ni gospodarica svoga tijela već kako je ono pripadalo ocu, a kasnije suprugu. Po ovom mišljenju, žena nije mogla sa svojim tijelom slobodno raspolagati niti odlučivati te se to objašnjavalo kroz tvrdnje kako muški jači i racionalni rod treba kontrolirati ženski koji je bio slab i iracionalan.³⁸

Neki dio žena se pak s druge strane, ostvarivao kroz redovništvo.³⁹ Međutim, najveći dio djevojaka se ostvarivao kroz brak i majčinstvo te iako je prema Crkvi ženska suglasnost pri sklapanju braka bila nužna, ipak je riječ oca bila zadnja o čemu će i biti riječ u slijedećim poglavljima.⁴⁰ Prema tome može se zaključiti kako je jedinstvo obitelji i s druge strane sigurnost imovine točnije prijenosa i kontrole pod muškom rukom, bila važnija od želja pojedinaca u obitelji, a poglavito žena.⁴¹

Dalmatinska žena bila je u sličnom položaju kao i ostale žene drugog životnog prostora tj. mjesta na kojem su živjele. Ona nije mogla obavljati javne službe osim dužnosti salinarija, prokuratora i epitropa te isto tako nije mogla biti član vijeća. Nije se uzimala za svjedoka u notarskim ispravama, a ako nije bilo drugih svjedoka mogla je svjedočiti u građanskom, parbenom i kaznenom postupku te je tutorske obaveze mogla preuzimati samo za vlastitu djecu. Bitno za naglasiti je kako su žene pred zakonom bile jednake neovisno kojem su društvenom staležu pripadale.⁴²

Što se tiče sudjelovanja žena u privredi, to se uvelike ticalo staleža kojem je određena žena pripadala. Kada bi se gledali statistički podaci, žene nižeg društvenog položaja imale su veće mogućnosti za bavljenje privrednim djelatnostima od žena višeg staleža odnosno plemkinja. Žene siromašnijih pučana, osim brigom oko kuće i djece gdje su imale autoritet

³⁵ ŠANJEK, Franjo, „Žena u hrvatskom srednjovjekovlju“, *Bogoslovska smotra*, Vol. 60, No. 3-4, Zagreb, 1990., str. 176-177.

³⁶ FELDMAN, Stanislav, *Sudbina Evinih kćeri – ženska povijest patrijarhata*, str. 110.

³⁷ JANEKOVIĆ RÖMER, Zdenka, *Rod i grad. Dubrovačka obitelj od 13. – 15. stoljeća*, str. 126.

³⁸ MOGOROVIĆ CRLJENKO, Marija, *Nepoznati svijet istarskih žena*, Zagreb, 2006., str. 13.

³⁹ JANEKOVIĆ RÖMER, Zdenka, *Rod i grad. Dubrovačka obitelj od 13. – 15. stoljeća*, str. 49.

⁴⁰ Isto, str. 55-57.

⁴¹ Isto, str. 53.

⁴² Isto, str. 128.

najčešće zbog izbivanja njihovog muža zbog posla, bavile su se i radom u polju, dućanu i sličnim mjestima što im je davalo veća prava u braku što će biti vidljivo i u odredbama Splitskog statuta.⁴³

Stoga se može istaknuti kako je ženina uloga, u pučanskoj obitelji srednjovjekovnog Splita, bila veoma važna kako u emocionalnom smislu tako i u pravnom. Njezina uloga se najviše očitovala u kućanstvu i u brizi oko djece gdje je imala autoritet neovisan o svom mužu. Predstavljala je najvažniju kariku u obiteljskom lancu.⁴⁴ Njen položaj je bio određen prema odredbama Splitskog statuta, od najmlađe dobi pa sve preko zaruka, braka, naslijeđa, kaznenih dijela i slično. Navedeno će biti razrađeno u sljedećim poglavljima.

⁴³ Isto, str. 131.

⁴⁴ ANDRIĆ, Tonija, *Život u srednjovjekovnom Splitu. Svakodnevica obrtnika u 14. i 15. stoljeću*, Zagreb – Split, 2018., str. 210-212.

4. ŽENA U SREDNJOVJEKOVNOM SPLITSKOM STATUTU

Punoljetnost se, prema odredbama Splitskog statuta, za muškarce stjecala sa 14 godina, a sa druge strane, za žene je ta granica bila prijeđena sa 12 godina. Djeca mlađa od navedenoga, ako ne bi imala oca, dobijala bi tutora koji se za njih morao brinuti pri zastupanjima na sudu. Tu ulogu bi, nakon što bi djevojka ili mladić napunili navedenu dob pa sve do 25 godine, dobio kurator. Djevojke su, napunivši 14 godina, mogle samostalno nastupati za vrijeme sudskog procesa i sklapati ugovore bez posredstva tutora ili kuratora ako bi prisegnuli da će se toga strogo pridržavati. Ista stvar je vrijedila za muškarce kada bi napunili 18 godina. Ako bi bila riječ o sklapanju braka odnosno zaruka ili pak o mirazu, onda bi bila dovoljna dob koju bi propisivao crkveni zakon.⁴⁵

4.1. Zaruke

Najbitniji proces, za život tipične žene srednjeg vijeka, bilo je sklapanje braka s kojim bi krenula zasnivati svoju obitelj. Procesu sklapanja braka prethodile su zaruke. Obitelji, ako bi među svojim redovima imali sestre ili kćeri spremne za udaju, tražili bi dostojne zetove ili šurjake te bi nečijim posredovanjem potvrđivali novu svojtu. Ovakav običaj je bio tipičan za srednjovjekovni Dubrovnik, ali je vjerovatno bio sličan i u drugim dalmatinskim komunama.⁴⁶ Spomenuti posrednici bi bile osobe od povjerenja koje bi prema raspoloženju ženine obitelji sklapali određene dogovore. Nakon tih primarnih suglasnosti, uslijedili bi sastanci muževi i ženine obitelji.⁴⁷ Nekoliko godina bi zaručnik i zaručnica ostajali vjerenima i to zbog činjenice jer je supruga najčešće u toku zaruka bila nezrele dobi.⁴⁸ Crkveni zakon toga doba je propisivao kako je najniža dob za sklapanje zaruka bila sedma godina života.⁴⁹

Sklapanje braka se nije događalo u trenutku već je tom činu prethodio proces u nekoliko ključnih koraka. Nakon primarnih pregovora uslijedila bi razmjena obećanja da će se brak uopće realizirati što bi se potvrđivalo rukovanjem posrednika jedne i druge strane. Zatim bi

⁴⁵ Statut grada Splita (prir. CVITANIĆ, Antun), Split, 1998., knj. III., gl. 68, str. 527-529.

⁴⁶ DE DIVERSIS, Filip, *Opis slavnoga grada Dubrovnika* (prir. JANEKOVIĆ RÖMER, Zdenka), Zagreb, 2004, str. 137.

⁴⁷ POPIĆ, Tomislav, „Zadarske mirazne parnice iz druge polovice 14. stoljeća“, *Zbornik Odsjeka za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, Vol. 30, No. -, Zagreb, 2012, str. 64.

⁴⁸ DE DIVERSIS, Filip, *Opis slavnoga grada Dubrovnika*, str. 137.

⁴⁹ MOGOROVIĆ CRLJENKO, Marija, „Položaj kćeri u istarskoj obitelji u 15. i 16. stoljeću“, *Povijesni prilozi*, br. 29, Zagreb, 2005., str. 67.

uslijedili sastanci u kojima bi muški rođaci s obije strane, zajedno sa mladoženjom i mladenkinim ocem, prihvaćali uvjete bračnog ugovora. Ovakav način sklapanja budućeg braka odnosno zaruka, najviše se primjenjivao u gradu Dubrovniku, ali je bio sličan i u drugim gradovima Dalmacije.⁵⁰ Taj čin je bio pravne prirode te je nakon usmenog dogovora sijedilo sklapanje pravnog čina koje se događalo pred javnim notarijatom sklapanjem bračnog ugovora (*instrumentum sponsalis*) kojim su se supružnici obvezivali međusobno. Dok je muž obećavao da će se dobro odnositi prema ženi i prihvaćao je za svoju suprugu, s druge strane žena se obvezivala na poslušnost svome muž pravno ga prihvaćavši za svoga budućeg supruga.⁵¹ Ovakav ugovor je bio tipičan za to razdoblje te se uvijek izražavao pristanak jedne i druge strane iako žena možda većinom nije imala nikakvog sudjelovanja pri bračnim pregovorima. Pristanak oca je podrazumijevao pristanak djevojke, ali je ona to formalno morala potvrditi tako da ne bi došlo do eventualnih prijedora u budućnosti.⁵²

Ženine zaruke su također ovisile kojem društvenom položaju i staležu pripada. Velikaške, odnosno plemićke zaruke toga doba, bile su sklapane uz bogate gozbe i slavlja, a s druge strane, zaruke puka, bile su više skromnije i primjerenije životnom okruženju i prilikama.⁵³

Kako je već spomenuto, žena je pri odabiru svog bračnog partnera morala slijediti odluke svoje obitelji.⁵⁴ Srednjovjekovni Splitski statut stoga naglašava činjenicu kako se kćerka ne smije udati bez očeva ili majčina pristanka. Ako bi kojim slučajem postupila suprotno od navedenoga, izgubila bi dijelove roditeljskih dobara.⁵⁵ Svakako je potrebno istaknuti kako su, djevojke nižih društvenih slojeva, ipak imale više izbora u biranju bračnog partnera što za djevojke iz patricijskih obitelji nije bilo tako.⁵⁶

⁵⁰ JANEKOVIĆ RÖMER, Zdenka, *Maruša ili suđenje ljubavi. Bračno-ljubavna priča iz srednjovjekovnog Dubrovnika*, Zagreb, 2008., str. 130-131.

⁵¹ ANDRIĆ, Tonija, *Život u srednjovjekovnom Splitu*, str. 207-208.

⁵² POPIĆ, Tomislav, „Zadarske mirazne parnice iz druge polovice 14. stoljeća“, str. 66.

⁵³ ŠANJEK, Franjo, „Žena u hrvatskom srednjovjekovlju“, str. 179

⁵⁴ ANDRIĆ, Tonija, *Život u srednjovjekovnom Splitu*, str. 207-208.

⁵⁵ *Statut grada Splita*, knj. III., gl. 127, str. 585. Slične odredbe su propisivale i druge dalmatinske komune. Trogirski statut uz navedeno ističe i situaciju ako otac nije živ, ostavljajući tada pristanak za utvrđivanje braka u ruke majke. – *Statut grada Trogira* (prev. i ur. BERKET, Marin, CVITANIĆ, Antun, GLIGO, Vedran), Split, 1988., knj. III., gl. 21, str. 138. Kada bi se djevojka udala bez pristanka roditelja, u Zadru joj je taj čin bilo moguće oprostiti javnom ispravom za života majke ili oca. – *Zadarski statut sa svim reformacijama odnosno novim uredbama donesenima do godine 1563.* (prir. KOLANOVIĆ, Josip, KRIŽMAN, Mate), Zadar, 1997., knj. III., gl. 90, str. 335. Podjednake zahtjeve ističe Lastovski statut koji također nadodaje ako žena nema ni oca ni majke onda pristanak za brak joj mogu dati njena braća, a ako nema braće onda treba to odlučiti uz savjet dobrih i razboritih ljudi koji su s njome u srodstvu. – *Lastovski statut* (prir. CVITANIĆ, Antun), Split, 1994., knj. I., gl. 75, str. 243.

⁵⁶ ANDRIĆ, Tonija, *Život u srednjovjekovnom Splitu*, str. 205.

Kako bi se zaključile zaruke za brak, ugovorom među zainteresiranim osobama ili riječima obećanja, Statut navodi kako je bio nužan zalog u novcu ili pokretnim stvarima kojeg bi obje strane davale. Isto tako, moguće je bilo da obje strane obvežu neku nekretninu ili kuću što se zove zaručnička kapara.⁵⁷ U knjigama splitskih notara nije pronađena pak potvrda da su se ovakvi zalozi davali u gradu, barem što se tiče brakova puka.⁵⁸ Stvari koje su davane u kaparu, bilo da su pokretne, nepokretne ili nekretnine, nazivale su se *arrae sponsaliciae*.⁵⁹ Kada ne bi došlo do sklapanja braka, tada bi strana koja je kriva što nije došlo do dogovorenoga, morala založeno izgubiti u korist druge strane koja je htjela zaključiti unaprijed dogovoreni brak. Svaka od strana je bila dužna naznačiti kako je vlasnik bilo čega što se nalazi u zalogu prije sklapanja sporazuma. Ova odredba Splitskog statuta vrijedila je pak samo za sklapanje budućih zaruka dok bi prijašnje isprave o zarukama ostajale onakve kakve jesu, osim u nekim slučajevima. Isto tako spomenute kazne se nisu smjele predviđjeti jer se niti jedan brak po pravu nije smio zaključivati iz straha.⁶⁰

Nakon zaključenja zaruka bračnim ugovorom, uslijedio bi dogovor o mirazu koji je predstavljao ključan dio bilo kojeg srednjovjekovnog braka.

4.2. Miraz

U srednjovjekovnim dalmatinskim komunama, miraz je predstavljao temelj stupanja u brak stoga su dogovori po pitanju miraza bili neizostavni.⁶¹ Dosta toga po pitanju miraza govore nam statutarni propisi koji su se temeljili na rimsko-bizantskoj pravnoj tradiciji i kanonskom pravu te su bili prilagođeni društvenim i gospodarskim odnosima toga komunalnog društva u kojima bi taj propis nastao, a u ovom slučaju to bi bili društveni i gospodarski odnosi grada Splita.⁶²

Miraz (*dota, dos, dotis; paraphernas*) bi se mogao definirati kao skup dobara koje bi muž dobio pri ulasku u brak (*matrimonium*), a rečeno mu je davala žena ili netko drugi za nju. Činio je obavezu prilikom sklapanja braka što je bilo naglašeno u srednjovjekovnom statutarom pravu, a osim toga je predstavljao i okosnicu za stvaranje imovinskih odnosa između muža i

⁵⁷ Statut grada Splita, knj. III., gl. 124, str. 583.

⁵⁸ ANDRIĆ, Tonija, *Život u srednjovjekovnom Splitu*, str. 208.

⁵⁹ CVITANIĆ, Antun, „Uvodna studija“, str. 144.

⁶⁰ Statut grada Splita, knj. III., gl. 124, str. 583.

⁶¹ GLAVAN, Božena, „Miraz u Zadru u 14. stoljeću“, *Historijski zbornik*, god. LXI., br. 2, Zagreb, 2008., str. 271.

⁶² JANEKOVIĆ RÖMER, Zdenka, *Rod i grad. Dubrovačka obitelj od 13. – 15. stoljeća*, str. 77.

žene.⁶³ Osim u statutarnom pravu, miraz se naglašavao kao obveza i prema crkvenom pravu. Jamčio je ženinoj obitelji ugled, čast i društveni status, a s druge strane je osiguravao ženu pri sklapanju braka i poslije njenu djecu.⁶⁴ Miraz se dogovarao tokom sklapanja bračnog ugovora gdje se određivala u prvom redu njegova visina, ali i rokovi za njegovu isplatu te slučajevi muževe obveze da vrati dogovoreni miraz ženi.⁶⁵ Njegovi iznosi bili su različiti te su ovisili o dvije stvari – društvenom položaju djevojke i bogatstvu njezine obitelji. Tako su primjerice, mirazi plemićkih kćeri, nezadrživo i stalno rasli do polovice 15. stoljeća usprkos svim ograničenjima.⁶⁶

U srednjovjekovnom Splitu, ako se kojim slučajem miraz sklapao u novcu, nužan dio dogovora bilo je određivanje visine iznosa koja se točno morala odrediti i precizirati. Ista stvar je bila tipična i za nekretnine što je isto bilo nužno precizno utvrditi da kojim slučajem ne bi došlo do sporova među obiteljima.⁶⁷ Za osiguravanje miraza brinuo se nevjestin otac te je to često predstavljalo veliki teret, pogotovo ako je imao više kćeri koje je morao udati. Upravo zbog toga vršili su se dogovori primjerice oko ograničenja visine miraza, osnivanjem fondova i suglasnostima da se isplata vrši u više rata, a ne odjednom.⁶⁸

Kada bi se uspoređivali sačuvani dokumenti o mirazu i bračni ugovori iz srednjovjekovnog razdoblja, dalo bi se zaključiti kako bi se miraz isplaćivao nakon ugovora i to u vremenskom rasponu koji je mogao biti nekoliko tjedana ili nekoliko godina. U nekim slučajevima je to bilo čak preko 15 godina ako bi zaručnica u tijeku dogovora bila maloljetna. Kada bi barem dio miraza bio isplaćen, tek onda se mlada mogla preseliti u kuću svoga muža.⁶⁹ Pitanje miraza bilo je najčešći uzrok parničenja koji se odvijao među građanima dalmatinskih gradova što nam ističe već prethodno spomenutu činjenicu, koliko je zapravo miraz predstavljao veliki teret za roditelje, rođake te čitavu općinu.⁷⁰ Do prijepirki pred sudovima najviše je dolazilo jer su dogovoreni obroci miraza često znali kasniti, a bilo je i slučajeva kada uopće nisu stizali. Veliki dio stanovništva je oskudijevao u novcu te je bilo teško pronaći način za podmirenje svote koja je bila potrebna za miraz.⁷¹

Mirazni sustav je u strategiji vlasteoskog staleža bio ključan jer je predstavljao osiguranje prijenosu kapitala prije pojave bankarstva. Najsiromašnije djevojke su također

⁶³ GLAVAN, Božena, „Miraz u Zadru u 14. stoljeću“, str. 271.

⁶⁴ JANEKOVIĆ RÖMER, Zdenka, *Maruša ili suđenje ljubavi*, str. 133.

⁶⁵ POPIĆ, Tomislav, „Zadarske mirazne parnice iz druge polovice 14. stoljeća“, str. 66.

⁶⁶ JANEKOVIĆ RÖMER, Zdenka, *Rod i grad. Dubrovačka obitelj od 13. – 15. stoljeća*, str. 80.

⁶⁷ CVITANIĆ, Antun, „Uvodna studija“, str. 145.

⁶⁸ POPIĆ, Tomislav, „Zadarske mirazne parnice iz druge polovice 14. stoljeća“, str. 64.

⁶⁹ JANEKOVIĆ RÖMER, Zdenka, *Maruša ili suđenje ljubavi*, str. 134.

⁷⁰ JANEKOVIĆ RÖMER, Zdenka, *Rod i grad. Dubrovačka obitelj od 13. – 15. stoljeća*, str. 79.

⁷¹ Isto, str. 81.

imale svoje miraze makar su bili samo simbolične naravi.⁷² Žene pučanskog sloja, tako su najčešće sa sobom u miraz donosile kućicu ili stan, a one udavače boljestojećeg društvenog položaja, dobivale bi često i sluškinje uz sve ostalo što su donosile.⁷³ Isto tako nakon smrti roditelja, briga o mirazu djevojke, padala je u ruke njezine braće.⁷⁴

Prema sačuvanim spisima splitskih notara iz 15. stoljeća, djevojački mirazi u pučanskim obiteljima grada Splita sastojali su se najviše od pokretnina (*res mobiles*), zatim od gotova novca (*libras et solidos*), a u nekim iznimnim slučajevima i od nekretnina (*res immobiles*). U dobro stojećim obrtničkim obiteljima grada Splita, djevojke su pri dobitku nekretnina stjecale vinograde i vangradska zemljišta ako bi bilo riječ o udaji za splitskog građanina. Usprkos pravnim ograničenjima, ponekad bi dobijale i obiteljske kuće. Potrebno je naglasiti kako se to većinom događalo u obiteljima bez muških nasljednika.⁷⁵ Prepostavlja se kako se ovo ograničenja nasljeđivanja, pri kojem žene nisu mogle naslijediti obiteljske kuće, javlja sredinom 13. stoljeća. Dotadašnje žensko jednako pravo nasljeđivanja, o čemu će kasnije biti riječ, počelo se zamijenjivati mirazom.⁷⁶

Ponegdje je postojala praksa uzmirazja koje je predstavljalo dar muža ženi prije braka. Taj dar je trebao pružiti materijalnu sigurnost ženi i djeci, a gledao se kao protuteža mirazu.⁷⁷ Ženino pravo na ovu imovinu nije bilo jasno utvrđeno.⁷⁸ Ovakva praksa muževa darovanja u povodu braka se na području srednjovjekovne Dalmacije rijetko pojavljuje te je svakako tamo gdje je postojala, imala potpuno sporednu ulogu.⁷⁹ Na prostoru srednjovjekovnog Splita, ovakva praksa ipak nije zabilježena.⁸⁰

Pravni položaj žene nije bio istovjetan naspram pravnog položaja muškarca te je to bilo jednako svim dalmatinskim komunama. Kako se žena ne bi našla u nezavidnom položaju naspram svoga muža u najčešćem slučaju, u statutima dalmatinskih komuna toga doba nalaze se određene odredbe koje se tiču zaštite žene, ponajviše njene imovine.⁸¹

Tako Splitski statut među svojim glavama ističe kako se miraz i ženina dobra ne smiju otuđivati od strane muža, a to isto ne može ni sama žena. Statut navodi razlog donošenja ove

⁷² JANEKOVIĆ RÖMER, Zdenka, *Rod i grad. Dubrovačka obitelj od 13. – 15. stoljeća*, str. 79-89.

⁷³ Isto, str. 78.

⁷⁴ Isto, str. 65.

⁷⁵ ANDRIĆ, Tonija, *Život u srednjovjekovnom Splitu*, str. 223-224.

⁷⁶ NIKOLIĆ, Zrinka, „Između vremenitih i vječnih dobara: Žene u dalmatinskim gradovima u ranom srednjem vijeku“, *Žene u Hrvatskoj – Ženska i kulturna povijest* (ur. FELDMAN, Andrea), Zagreb, 2004., str. 41-42.

⁷⁷ GLAVAN, Božena, „Miraz u Zadru u 14. stoljeću“, str. 271.

⁷⁸ JANEKOVIĆ RÖMER, Zdenka, *Rod i grad. Dubrovačka obitelj od 13. – 15. stoljeća*, str. 77.

⁷⁹ MARGETIĆ, Lujo, *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*, Zagreb, 1996., str. 178.

⁸⁰ GLAVAN, Božena, „Miraz u Zadru u 14. stoljeću“, str. 271.

⁸¹ Isto, str. 273.

odluke ističući kako je ovo potrebno kako žene ne bi postale siromašne i s time sklone da dođu u opasnost da zgriješe dušom i tijelom. Navodi se također kako žena ne može biti jamac za svoga muža, ali isto tako ni za bilo koga drugoga te ne može se obvezivati za muža niti ne može obvezivati vlastitu imovinu. Kada bi se kojim slučajem postupilo suprotno od ove odredbe, tada ona svakako po pravu ne bi vrijedila. Ovo se objašnjava time da zbog slabe ženine naravi vrlo lako zbog drugih može upasti u siromaštvo. S druge strane, navode se slučajevi kada je ženi dopušteno da obveže i otuđi svoj miraz i druga svoja dobra, a to su: kako bi pribavila svojoj obitelji hranu jer na nikakav drugačiji način ne može doći do nje, kako bi izbacila muža ili nekoga od sinova ili unuka iz zarobljeništva ili zatvora jer se oni nalaze u situaciji da nemaju nikakvu imovinu s kojom bi platili svoje oslobođanje i u slučaju ako ima žensku djecu kojoj muž, djed ili netko drugi ne mogu zbog siromaštva dati miraz onda žena može dati svojoj kćeri potrebni miraz. U ovim slučajevima potrebno je dobiti suglasnost i ovlaštenje splitskog načelnika i njegove komunalne Kurije kako žena ne bi to učinila bez opravdanog razloga.⁸²

Kada bi kojim slučajem muž htio otuđiti dio ženinih nekretnina, dopušteno im je, kako mužu tako i ženi, da vrše otuđenje i zamjenu kako međusobno tako i sa drugim ljudima bilo da je riječ o njihovim dobrima ili dobrima bilo koga od njih unutar grada Splita ili van. Potrebno je naglasiti kako Statut ovo dopušta samo ako je u korist žene ili ako bi muž sa ženom napravio zamjenu za tu njenu imovinu s obzirom na ono što on posjeduje u gradu Splitu ili van njega. I ovaj slučaj je također trebao suglasnost i ovlaštenje splitskog načelnika i njegove komunalne Kurije.⁸³

Provođenje svih spomenutih odredbi, vrijedilo je za buduće isprave koje će se sastaviti dva mjeseca nakon potvrde ovog Statuta kako bi svi građani grada Splita znali za njih.⁸⁴

⁸² *Statut grada Splita*, knj. III., gl. 72, str. 533, 535.

⁸³ Isto, knj. III., gl. 72, str. 533, 535.

⁸⁴ Isto, knj. III., gl. 72, str. 533, 535. Dubrovački statut donosi podjednake odredbe ističući kako za svaki put kada žena ili netko drugi u njezino ime dade miraz (ili prćiju), muž je dužan izdati ispravu o primitku toj ženi ili bilo komu tko mu uruči taj miraz (prćiju). Prije ovih odredaba isprava nije bila nužna te se miraz davao bez nje. – *Statut grada Dubrovnika sastavljen godine 1272.* (prir. ŠOLJIĆ, Ante, ŠUNDURICA, Zdravko, VESELIĆ, Ivo), Dubrovnik, 2002., knj. IV., gl. 1, str. 241. Ista stvar je vrijedila i na Lastovu gdje se miraz nije smio dati bez notarske isprave koju je trebao sastaviti lastovski svećenik, a na koju je knez morao staviti svoju ruku. – *Lastovski statut*, knj. I., gl. 30, str. 217. Prema Dubrovačkom statutu, ako bi muž tvrdio kako mu nedostaje nešto od miraza, a s druge strane žena ili onaj tko ju je udao dokažu da je miraz predat u cijelosti, muž je bio obvezatan na povrat te se puna vjera poklanjala djevičanskom vijencu. Miraz u srednjovjekovnom Dubrovniku je svakako bio zaštićen jer neovisno o tome što je muž primio za miraz, ta dobra su se mogla zaplijeniti osim ako bi kojim slučajem žena dala miraz u zalog. Za razliku od Splitskog, Dubrovački statut ne propisuje točne slučajeve kada žena može založiti svoj miraz. Žene u Dubrovniku su imale bolji položaj od onog u Splitu, ponajviše jer je glavna namjera Statuta bila da ženin miraz bude uvijek osiguran u svakom trenutku – bilo da je riječ o nekretnini, robu ili robinji, zlatu, biserima, srebru, dragom kamenju, odjeći i drugim stvarima, žena je svakako bila zaštićena. Gledajući odredbe Statuta, vidljivo je kako miraz zapravo ne pripada ni mužu ni ženi jer su postojala velika ograničenja njegove upotrebe iako je pravno on pripadao ženi. – *Statut grada Dubrovnika sastavljen godine 1272.*, knj. IV., gl. 1, 5. str. 241-245. Prema Zadarskom statutu, naglašeno je kako žena ne smije ništa otuđivati od dobara

Splitski statut navodi i troškove na stvarima koje spadaju u miraz ističući situacije kada muž za vrijeme braka čini određene troškove na mirazne stvari svoje žene. Kada bi ti izdaci bili nužni ili korisni, primjerice kada bi muž s time obnovio kuću ili kada bi nasadio vinograd ili na zemljište livade svoje žene sagradio kuću, tada se ti troškovi trebaju vratiti mužu ili njegovim nasljednicima. Ista stvar bi bila kada bi muž trebao ponovno dobiti ili obraniti prava svoje žene, tada bi se ti troškovi također računali kao trošak žene. U slučaju kada bi muž, koristio se ženinim mirazom za troškove iz luksuza, primjerice kada bi dao oslikati kuću, tada takav trošak ne bi smio pasti na teret ženi.⁸⁵

Što se tiče sudske nadležnosti po pitanju miraza ili zaručničke kapare te ako se pokrene spor po tome pitanju, Splitski statut ističe kako to pitanje treba riješavati načelnik i svjetovna Kuriya splitske komune osim u nekim slučajevima kada brak ne bi u prvu ruku ni bio valjan. Ako brak nije po pravu valjan, tada se ne može tražiti ni miraz ni zaručnička kapara jer ondje gdje nema braka, nema ni miraza te s druge strane ako nema miraza ni brak se ne može zakonski zaključiti.⁸⁶

Možemo zaključiti kako je miraz bio važna kategorija srednovjekovnog društva pri sklapanju braka te su se donosile odredbe po pitanju miraza kako za vrijeme prethodno sklapanju braka, tako i za vremena samog braka što je istaknuto u prethodnom poglavlju. Bitno je istaknuti stoga i samo poimanje pitanja braka u srednjovjekovnom društvu.

4.3. Brak

Brak se u srednjem vijeku definirao kao sporazum između muškarca i žene s kojim bi se zajedno zavjetovali na zajednički život kao supružnici.⁸⁷ U ranosrednjovjekovnim

doznačenih mužu na ime miraza, ali joj je dopušteno da oporučno ostavi ta dobra kako sama poželi. Kada bi postupila suprotno od navedenoga, to svakako prema Statutu ne bi vrijedilo. – *Zadarski statut sa svim reformacijama odnosno novim uredbama donesenima do godine 1563.*, knj. III., gl. 99, str. 343. Trogirski statut navodi kako žena ne smije ništa prodavati niti nikako obvezivati od pokretnih i nepokretnih dobara svoga miraza dok joj je muž još živ. Ako bi htjela svoj miraz založiti, to nikako nije smjela i mogla učiniti bez dopuštenja kneza i kurije. – *Statut grada Trogira*, knj. III., gl. 23, str. 139.

⁸⁵ *Statut grada Splita*, knj. III., gl. 123, str. 581, 583. U istim slučajevima Zadarski statut popisuje drugačije odredbe. Navodi se kako se posjed dan u miraz treba procijeniti od strane Sudbenog dvora, prije nego što muž zasaди vinograd ili zida i gradi na tom posjedu, kako muž kojim slučajem ne bi prevario ženu. Procjenjenu vrijednost posjeda koju je dobio Sudbeni dvor, muž je ženi dužan doznačiti ili joj sastaviti ispravu prema kojoj će uvećati miraz s obzirom na procjenjeni posjed. Kada bi muž postupio suprotno od ove odredbe, tada muž nakon što već napravi nešto na tom posjedu, ne smije tražiti od žene nikakav povrat, isto tako ni od njenih baštinka. Također, ako bi muž radio popravak na neprocjenjenom ženinom posjedu i potrošio pedeset libara malih mletačkih denara i manje, tada od žene ne smije tražiti nikakav povrat. Ako bi taj iznos bio viši od spomenute cifre te se znalo kako je imao ženino dopuštenje, tada od žene može tražiti onoliko koliko je utrošio. – *Zadarski statut sa svim reformacijama odnosno novim uredbama donesenima do godine 1563.*, knj. III., gl. 100, 101, str. 345.

⁸⁶ *Statut grada Splita*, knj. III., gl. 6, str. 469.

⁸⁷ GLAVAN, Božena, „Miraz u Zadru u 14. stoljeću“, str. 271-272.

dalmatinskim gradovima, brak kao jedna institucija, predstavljao je stanje koje je bilo tipično za tadašnju kršćansku obitelj europskog kontinenta. Tijekom desetog i jedanaestog stoljeća traju borbe između crkvenog i laičkog pogleda na brak. Dok s jedne strane crkva traži nerazrješiv, monogaman brak koji je sklopljen obostranim pristankom obiju strana, laici s druge strane odbijaju bilo kakvu sakralizaciju braka jer je za njih on predstavljao obiteljski interes. Brak za laike je bio veza među obiteljima, a ne toliko između dvoje pojedinaca.⁸⁸

Prema crkvenome zakonu, djevojke su mogle sklopiti brak, odnosno vjenčati se, najranije s dvanaest, a mladići s trinaest ili četrnaest godina jer se ova granica smatrala najranijom spolnom zrelošću. Ova niska dob za koju se vezala udaja djevojaka, objašnjavala se time da je ženu nužno ukrotiti kako ne bi postala žrtva vlastite osjećajnosti, tako da se za najbolje rješenje smatrala udaja tj. brak.⁸⁹ Postojale su i situacije pri kojima se brak mogao sklopiti ranije, a to je bio slučaj izmiravanja dviju plemićkih obitelji. U ovim slučajevima, konzumacija braka, bila je vrlo vjerovatno odgođena do dostizanja spolne zrelosti.⁹⁰ Dob mladenaca pri vjenčanju svakako je varirala zavisno o društvenim i ekonomskim prilikama, razdoblju, situaciji i obiteljskoj strukturi. Tako primjerice, na dubrovačkom području pronalazimo tzv. „mediteranski tip braka“ kojeg se može pronaći u talijanskim komunama, a karakterizira ga kasnija dob ženidbe za muškarca i mlađa dob za žene pri udaji. Uz to je također karakteristika i veliki broj neoženjenih muškaraca.⁹¹

Sklapanju braka je prethodio već spomenuti bračni ugovor, a vjenčanja su se održavala najčešće u crkvama pošto se u srednjem vijeku to prvotno smatralo crkvenim činom, sakramentom.⁹²

U srednjovjekovnom Splitu, zaključivanje braka činila je uzajamna suglasnost i sama činjenica da dotični muškarac i žena skupa žive. Kako se tijekom desetog i jedanaestog stoljeća događaju, već spomenute, rasprave klerika i laika oko pitanja braka, tako se u Splitu već od 11. stoljeća zahtijeva obvezatan pristanak i sudjelovanje svećenstva pri sklapanju braka. Ovakve odluke bile su potvrđene na crkvenim saborima, a iz ovoga se može zaključiti kako je u Splitu samo crkveni brak bio pravnorelevantan. Ovo pitanje je za sva ostala područja katolicizma bilo riješeno Tridentskim koncilom 1563. godine.⁹³

⁸⁸ NIKOLIĆ, Zrinka, „Između vremenitih i vječnih dobara“, str. 43.

⁸⁹ MOGOROVIĆ CRLJENKO, Marija, „Položaj kćeri u istarskoj obitelji u 15. i 16. stoljeću“, str. 67-68.

⁹⁰ MOGOROVIĆ CRLJENKO, Marija, *Nepoznati svijet istarskih žena*, str. 47.

⁹¹ Isto, str. 48.

⁹² ANDRIĆ, Tonija, *Život u srednjovjekovnom Splitu*, str. 208.

⁹³ CVITANIĆ, Antun, „Uvodna studija“, str. 143.

Kada bi bi se pred Kurijom splitske komune pokrenuo spor koji bi se ticao braka, tada se po Splitskom statutu nalaže da se taj slučaj proslijedi kod gospodina splitskog nadbiskupa jer je riječ o pitanju duhovnog karaktera te ako je s time povezan miraz, tada se i to pitanje može riješiti zajedno s ovim koje se tiče braka jer su brak i miraz međusobno povezani.⁹⁴ Isto se ističe, ako bi muž kojim slučajem tokom braka priznao u nekoj notarskoj ispravi da je dobio određenu svotu miraza od svoje žene te je zbog toga obvezao ženi svoju imovinu ili samo dio, takav čin ne smije ići na ničiju štetu. Žena tada može ispravom koja je sastavljena u vrijeme zaključivanja braka, dokazati svoje pravo nad imovinom.⁹⁵ Naglašava se također kako sve što žena posjeduje za trajanja braka, treba smatrati da pripada imovini njenog muža. Žena je, ukoliko je neki dio pripadao njoj, morala to i dokazati.⁹⁶

Postojale su situacije kada bi žena povela parnički postupak protiv muža rasipnika koji bi počeo rasipati imovinu na bilo kakav način, primjerice u krčmi ili igrama na sreću, ili se loše ponašati prema ženi. Tada prema Statutu, žena ima pravo da joj se vrate sva prava na miraz i to da joj sva imovina ne bude rasuta i potrošena. S tim dobrima bi žena mogla uzdržavati sebe i svoju djecu.⁹⁷

4.3.1. Ženin neravnopravan položaj u braku

Za trajanja braka, u Statutu se u prvom redu očitovao ženin težak i neravnopravan položaj. Prvo što bi se dalo istaknuti je ograničena poslovna sposobnost udate žene koja nije mogla raspolagati svojom imovinom uključivši i miraz, osim u točno određenim slučajevima.⁹⁸ Vjeruje se kako se ovakav položaj žena, i to ponajviše među elitom, javio tek kasnije jer u 11. stoljeću postoje dokumenti prema kojima je primjetno da žene vidljivo raspolazu svojom imovinom u tom periodu. Lošiji ženin položaj bila je tendencija kojom se žene nastojalo što više isključiti iz imovinskih transakcija, primjerice mogle su samo prisustvovati poslu za vrijeme muževe odsutnosti ako bi ih muž postavio kao prokuratoricu.⁹⁹

Takav neravnopravan položaj, vidljiv je u jednoj notarskoj ispravi iz 1266. godine u gradu Splitu prema kojoj je vidljivo kako žena otuđuje vlastitu imovinu s muževom privolom. Ovakav slučaj se po Splitskom statutu ne predviđa jer 1312. godine, kada je izdat ovaj Statut, točno se predviđaju slučajevi kada žena smije otuđivati, ali uz to je još dodana dozvola potestata koja je bila nužna. Tako se može zaključiti kako je ženin položaj s vremenom postao još gori

⁹⁴ Statut grada Splita, knj. III., gl. 6, str. 467, 469.

⁹⁵ Isto, knj. III., gl. 50, str. 513, 515.

⁹⁶ Isto, knj. III., gl. 51, str. 515.

⁹⁷ Isto, knj. III., gl. 5, str. 467.

⁹⁸ CVITANIĆ, Antun, „Uvodna studija“, str. 147.

⁹⁹ NIKOLIĆ, Zrinka, „Između vremenitih i vječnih dobara“, str. 53.

jer sada je njena poslovna sposobnost još više skućena za razliku od prijašnjih vremena. Prema mišljenju povjesničara I. D. Martiševića i S. V. Juškova, žena je do 14. stoljeća slobodno mogla uz suglasnost muža sklapati pravne poslove, ali da je već početkom stoljeća proglašena poslovno nesposobnom i izuzeta iz prometa dobara.¹⁰⁰

U nekim područjima, za razliku od grada Splita, žena je bila u boljem položaju. Primjerice u Istri, gdje se ističe sklapanje tzv. „braka na istarski način“, žena je u gospodarskom smislu bila ravnopravna prema svom mužu. Ova ravnopravnost je svakako pridonosila boljem položaju žene u braku. Ona je mogla sudjelovati u poslovanju uz muževu suglasnosti, ali je s druge strane odlučivala o muževu sklapanju poslova i rasipanju dobara jer bez njene suglasnosti, muž navedeno nije mogao činiti. Također je bila vlasnica pola kuće što joj je davalo određenu sigurnost u budućnosti.¹⁰¹

4.3.2. Razvod braka

Što se tiče razvrgavanja odnosno razvoda braka, jedino blisko tome što se spominje je rastava od postelje i stola koje se odnosilo na priznanje Katoličke crkve da postoje određeni razlozi s kojima bi ljudi koji su crkveno vjenčani imali dopuštenje da više ne moraju zajedno živjeti. Ti bi razlozi bili preljub, zlostavljanje, zatajena bolest, zločin i sporazum između partnera. U ovakvim slučajevima, ne navodi se što bi bilo s djecom, ali su na ovaj način vlasti pokušale zaštititi ženu od zlostavljanja i nasilja kojeg je trpjela u braku što nije bilo toliko uspješno. Jedina dva dokumentirana slučaja u kojima je dopušteno razvrgavanje braka, poznata su iz grada Trogira iz 13. i 14. stoljeća.¹⁰²

U srednjovjekovnom Splitu, ako bi muž ili žena prijavili određenu neslogu u braku, pri kojoj bi žena otišla iz kuće ili bi je muž otjerao te bi netko od njih to prijavio odnosno podnio tužbu pred načelnikom, upraviteljem ili službenicima grada Splita, tada su postojale određene mjere. Ukoliko je muž lakše povrijedio ženu odnosno ako je udario rukama ili na neki drugačiji način lagano tukao, onda je on dužan prisegnuti na Božje Evanđelje da će se odnositi prema njoj blago i da je neće više povrijediti. Isto tako dužan je bio primiti natrag u svoju kuću. Ukoliko je muž pak svoju ženu udario nekim oružjem ili štapom, tada će isto morati prisegnuti, ali također je dužan dovesti i pogodne jamce koji će potvrditi kako neće više povrijediti ženu preko mjere koja nije uobičajena za muža. Navedenoga se muž trebao pridržavati, a prisiljavalo ga se kaznama i globama.¹⁰³ U trećem slučaju, u kojem ako je muž bio previše okrutan prema

¹⁰⁰ CVITANIĆ, Antun, „Uvodna studija“, str. 147.

¹⁰¹ MOGOROVIĆ, CRLJENKO, Marija, *Nepoznati svijet istarskih žena*, str. 38.

¹⁰² JANEKOVIĆ RÖMER, Zdenka, *Rod i grad. Dubrovačka obitelj od 13. – 15. stoljeća*, str. 68.

¹⁰³ *Statut grada Splita*, knj. III., gl. 57, str. 519.

ženi tako da bi življenje s njim za nju predstavljalo opasnost za njen život, žena se nije trebala vratiti mužu. Ista odluka je ostajala bez obzira ako bi muž položio prisegu i doveo jamce. Toj ženi se, u ovom slučaju, nudio smještaj kod neke poštene osobe dok se ne bi uveo mir između muža i žene. Isto tako, spomenuto uzdržavanje žene kod neke druge osobe, trebalo je ići na mužev teret osim ako bi se dokazalo da je krivnja nesloge bila na strani dotične žene. Ovako se trebalo postupiti ako bi se okrutnost muža dokazala po pričama susjeda ili nekih drugih ljudi.¹⁰⁴ Žene su ponekad same tražile odvojen život ili bježale od kuće i to u prvom redu pučanke jer plemkinje nisu imale mogućnost kamo otići niti kako osigurati svoju egzistenciju.¹⁰⁵

Jedan od češćih razloga rastave od postelje i stola, na području dalmatinskih komuna, bila je želja mnogih da posljednje godine svoga života posvete nekoj redovničkoj zajednici, odnosno da žive asketski. Za ovaj korak nužna je bila sporazumnost supruga ili s druge strane supruge i dozvola biskupa. Bitno je naglasiti kako se ovim činom nije poništavala bračna veza te su imovinska prava ostajala ista.¹⁰⁶

4.4. Nasljeđivanje

Sustav nasljeđivanja predstavljao je bitan segment obiteljskih odnosa srednjovjekovnog društva. Nekretnine su tada činile osnovicu materijalnog položaja svakog pojedinca te stoga je roditeljska imovina i njeno nasljeđivanje bilo od iznimne važnosti. Nasljeđivanje nepokretnih dobara provodilo se pod nadzorom općine kao i ostali bitni procesi i događaji koji su se ticali privatnog života građana grada Splita.¹⁰⁷

4.4.1. Oporučno nasljeđivanje

Prema Splitskom statutu, kako je već prije spomenuto, oporuku je mogla sklopiti osoba koja je imala mogućnost raspolaganja svojom imovinom. S obzirom na određene uvjete to bi bila žena starija od 14 godina, a muškarac stariji od 18 godina.¹⁰⁸ Ovakva odredba je vrijedila samo za one koji nad sobom nisu imali očinsku vlast,¹⁰⁹ ali sin je naspram kćeri ipak imao

¹⁰⁴ Isto, knj. III., gl. 57, str. 521. Dubrovački statut o ovom pitanju ističe samo slučaj ako muž otjera ženu iz kuće. Tada joj je on dužan davati za njene troškove, ali prema prosudbi gospodin Kneza i njegova Suda. Na ovo je obavezan sve dok je ne odluči primiti nazad. - *Statut grada Dubrovnika sastavljen godine 1272.*, knj. IV., gl. 10, str. 249.

¹⁰⁵ JANEKOVIĆ RÖMER, Zdenka, *Rod i grad. Dubrovačka obitelj od 13. – 15. stoljeća*, str. 95-96.

¹⁰⁶ Isto, str. 69.

¹⁰⁷ ANDRIĆ, Tonija, *Život u srednjovjekovnom Splitu*, str. 218.

¹⁰⁸ *Statut grada Splita*, knj. III., gl. 68, str. 527-529.

¹⁰⁹ CVITANIĆ, Antun, „Uvodna studija“, str. 212.

određene privilegije te je u nekim slučajevima mogao oporučno djelovati bez obzira što je još bio pod formalnom vlasti svoga oca.¹¹⁰ Tu se najviše ističe sinova vlastito stečena imovina kojom je sin, bez suglasnosti oca, mogao slobodno raspolagati. Iz ovakve aktivne testamentifikacije potrebno je izuzeti također i udate žene, jer su bile, kako se već istaknulo nekoliko puta, ograničene poslovne sposobnosti.¹¹¹

Većina dalmatinskih statuta određivala je pravo roditelja da preferiraju jedno dijete u njihovoj oporuci što bi išlo na štetu druge djece.¹¹² Splitski statut stoga naglašava kako se jednom djetetu, naspram drugih, ne smije ostaviti više od desetine svojih dobara, a ako bi bilo učinjeno suprotno onda to ne bi po pravilu vrijedilo.¹¹³ Prema pronađenim oporukama, splitski obrtnici su većinom jednako raspoređivali imovinu svoje djece, ali postoje i primjeri preferiranja djece gdje bi neki dobili više od drugih. Ovo je bilo tipičnije za sinove koji bi dobijali nekretnine, budući da su kćeri bile isplaćivane pomoću miraza, o čemu je više riječ u poglavlju bezoporučnog nasljeđivanja.¹¹⁴ Ovakav način se proširio po gradu Splitu ponajviše tijekom druge polovice 14. stoljeća kada su žene većinom dobijale od očeva nasljedstva samo miraze, a ne obiteljske nekretnine kao u prethodnim razdobljima.¹¹⁵ Među glavnim nasljednicima nisu uvijek ipak bili sinovi, već je to mogla biti i kćer što je vidljivo prema nekim sačuvanim ispravama istarskog područja.¹¹⁶

O važnosti roditeljskog autoriteta nad životom jedne djevojke svjedoči i odredba prema kojoj je roditelji mogu razbaštiniti ako prije 25 godine neudata spolno opći s nekim muškarcem.¹¹⁷ Razbaštinjenje bi značilo da djevojka ostaje i bez zakonskog dijela koje joj se prema Statutu jamči, a to bi bila trećina onog dijela što bi naslijedila od imovine svog oca kad bi on umro bezoporučno.¹¹⁸ Ova trećina dijela imovine gledala se kao nužno nasljedno pravo koje se odnosilo i na sina i kćer.¹¹⁹

Spomen žene javlja se i kod izvršitelja oporuke gdje se navodi ako ju je muž naveo kao izvršitelja njegove oporuke, a ona se preudala onda bi izgubila tu funkciju.¹²⁰ Dužnost jednog

¹¹⁰ *Statut grada Splita*, knj. III., gl. 68, str. 527-529.

¹¹¹ CVITANIĆ, Antun, „Uvodna studija“, str. 212.

¹¹² Isto, str. 213.

¹¹³ *Statut grada Splita*, knj. III., gl. 38, str. 501.

¹¹⁴ ANDRIĆ, Tonija, *Život u srednjovjekovnom Splitu*, str. 220-221.

¹¹⁵ NIKOLIĆ, Zrinka, „Između vremenitih i vječnih dobara“, str. 41-42.

¹¹⁶ MOGOROVIĆ CRLJENKO, Marija, „Položaj kćeri u istarskoj obitelji u 15. i 16. stoljeću“, str. 62.

¹¹⁷ *Statut grada Splita*, knj. III., gl. 19, str. 485, 487.

¹¹⁸ CVITANIĆ, Antun, „Uvodna studija“, str. 215.

¹¹⁹ Isto, str. 221.

¹²⁰ *Statut grada Splita*, knj. III., gl. 28, str. 495.

izvršitelja oporuke bila je da u 10 dana popiše svu imovinu preminuloga kako ne bi došlo do nekakvog tipa prevare ili sl.¹²¹

Zanimljivo je kako Splitski statut ističe i odredbu prema ljubavnici odnosno priležnici muža. Navodi se kako joj muž oporučno ili po bilo kakvoj posljednjoj volji ili na neki drugačiji način, ne može ostaviti više od deset libara. Suprotno od toga po pravu ne bi vrijedilo.¹²² Ovakva odredba vjerovatno je postavljena kako se žena iz zakonitog braka ne bi oštetila na moralan ili materijalan način.¹²³

4.4.2. Bezoporučno nasljeđivanje

Splitski statut u svojim poglavljima opsežno govori o bezoporučnom nasljeđivanju, ponajviše jer se trebalo na neki način okončati beskrajne svađe i sporove među rodbinom umrlog koji iza sebe nije ostavio nikakvu oporuku.¹²⁴ U svojim odredbama oko nasljeđivanja bez oporuke dotiče se ženinog položaja i to u više različitih slučajeva. Prvo se navode odredbe vezane konkretno uz kćeri i nasljeđivanje imovine njihovog preminulog oca, a zatim se ističe kako i na koji način žena može raspolagati sa imovinom nakon smrti njezinog muža. Iz ovih odredbi saznajemo koliko je ženin položaj zapravo bio ograničen i koliko se tijekom stoljeća njen položaj u nasljeđivanju zaista mijenjao.

Splitski statut naglašava kako djeca, bilo muška ili ženska, imaju zakonsko pravo da nakon smrti svoga oca ili majke, naslijeđuju ih na jednake dijelove.¹²⁵ Prema ovoj odredbi može se zaključiti kako su muška i ženska djeca bila ravnopravna, i to u bezoporučnom nasljeđivanju. Ovakvo pravo bilo je slično i u nekim ostalim istočnojadranskim gradovima poput Krka, Cresa, Raba i Budve. U nekim drugim gradovima, poput Šibenika, Hvara, Brača i Paga, muška i ženska djeca bila su ravnopravna, ali je bilo naglašeno kako stambene nekretnine ipak trebaju naslijediti muška djeca odnosno potomci.¹²⁶ U gradovima Trogiru i Zadru prihvaćen je *en bloc* mletački sustav nasljeđivanja, prema kojem bi u slučaju da su iza

¹²¹ Isto, knj. III., gl. 22, str. 489.

¹²² Isto, knj. III., gl. 32, str. 497.

¹²³ CVITANIĆ, Antun, „Uvodna studija“, str. 214.

¹²⁴ Isto, str. 217.

¹²⁵ *Statut grada Splita*, knj. III., gl. 44, str. 505. Za istu situaciju, Zadarski statut propisuje da sinovi naslijeđuju nekretnine, a kćeri, ako su bile neudane i ostale, pokretnine koje odgovaraju dostatnome mirazu potrebnome za udaju. Sinovi su odlučivali žele li nadopuniti sestrin miraz pokretninama ako ih nije bilo dovoljno, a žena je mogla u situacijama gdje joj brat neda dostatno pokretnina za miraz, pozvati trojicu ili četvoricu rođaka s majčine i očeve strane ili samo s jedne ili pak samo suce ovjeritelje koji bi vršili procjenu s obzirom na ovu situaciju. – *Zadarski statut sa svim reformacijama odnosno novim uredbama donesenima do godine 1563.*, knj. III., gl. 127, str. 371.

¹²⁶ MOGOROVIĆ CRLJENKO, Marija, „Položaj kćeri u istarskoj obitelji u 15. i 16. stoljeću“, str. 62-63.

preminuloga ostala muška i ženska djeca, sinovi bi dobili nekretnine, a kćeri pokretnine u visini „dostojnog miraza“.¹²⁷

U Dubrovniku je u određenome periodu postojala izjednačenost muške i ženske djece u neoporučnom nasljeđivanju, ali od 13. stoljeća to se mijenja te dolazi do povećanja prava koja su išla u korist muškoj djeci naspram ženske.¹²⁸ Tako da su kćeri imale pravo na miraz, ali ne i na nasljedstvo koje nisu mogle dobiti ravnopravno s obzirom na njihovu braću. Kćeri su se stoga udavale vrlo mlade, a briga o udaji je često bila podvrgnuta njihovoj braći koja se čak nisu smjela ženiti, prije nego što im se sestra uda, bez potvrde njihovog oca.¹²⁹ Ovakav proces kojim se ženu postupno isključivalo iz jednakog odnosno ravnopravnog nasljeđivanja, bio je tipičan proces europskog Mediterana. Žena je dobijala miraz u novcu umjesto jednakog dijela imovine svoga oca kao što je to bilo karakteristično u ranijim razdobljima. Tada se to gledalo kao da je isplaćena te je gubila prava na nasljedstvo svoga oca. Kao što je već prije spomenuto, smatra se da se taj proces odvija u periodu 13. stoljeća što nam potvrđuje i slučaj grada Dubrovnika.¹³⁰ S druge strane, Splitski statut navodi da kćerka koja je dobila miraz od oca, majke ili nekoga drugoga ili ako je dobila nešto od imovine osobe koja je umrla bez oporuke te potom naslijedila imovinu onoga koji joj je dao miraz zajedno sa drugim srodnicima preminuloga, tada je ona, ili njeni nasljednici, dužna vratiti sve ono što je dobila od pokojnika ako želi bezoporučno sudjelovati s drugima u nasljeđivanju.¹³¹

Kada bi muž umro bez oporuke te iza sebe ostavio samo ženu zajedno sa prihodima koji bi godišnje dosežali preko trideset libara, žena se trebala zadovoljiti s navedenim iznosom, a o potrebnom višku odlučivali su zastupnici koje bi odredila Kuriya. Isto tako bi njen miraz i imovina ostajali netaknutima te bi se, ako bi odlučila preudati se, taj dio predavao njoj ili bi joj se naplaćivala procijenjena protuvrijednost. Isto tako s preudajom, spomenuti muževi prihodi, pripali bi njegovim najbližim srodnicima.¹³² Slična odredba spominje se i kasnije, gdje se

¹²⁷ MARGETIĆ, Lujo, *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*, str. 225.

¹²⁸ Isto, str. 225.

¹²⁹ MOGOROVIĆ CRLJENKO, Marija, „Položaj kćeri u istarskoj obitelji u 15. i 16. stoljeću“, str. 63. Prema Statutu propisano je kako sin ne smije dovesti ženu, prije nego što mu se uda sestra, bez potvrde oca koji to može i odbiti. Po ovome možemo zaključiti kako ova odredba vjerovatno postoji zbog toga što su kćeri mogle dobiti samo miraz, ne nasljedstvo te je to mogao biti veliki razlog zašto su se one prve morale udati. – *Statut grada Dubrovnika sastavljen godine 1272.*, knj. IV, gl. 13, str. 251.

¹³⁰ NIKOLIĆ, Zrinka, „Između vremenitih i vječnih dobara“, str. 42.

¹³¹ Statut grada Splita, knj. III., gl. 44, str. 509. Za sličnu situaciju, Zadarski statut navodi ako su iza umrloga ostale samo kćeri, udate ili koje su bile udate, tada one nasljeđuju imovinu s ostalima, ali dobiju onoliko manje u svom dijelu ovisno na iznos njihovog miraza. Ako se nasljedstvo dijeli između sinova i kćeri, tada kćer koja je udana treba se zadovoljiti samo sa svojim mirazom. – *Zadarski statut sa svim reformacijama odnosno novim uredbama donesenima do godine 1563.*, knj. III., gl. 127, 128, str. 375.

¹³² *Statut grada Splita*, knj. III., gl. 24, str. 491, 493. Prema Trogirskom statutu, ženina sva dobra, bilo pokretna ili nepokretna, koja je donijela mužu trebaju uvijek ostati čitava, ne ubrajajući dobivene prihode. Nužno je da joj

navodi ako se žena bude htjela preudati, tada treba dobiti 30 libara od muževih dobara vrijednih 300 libara. Kada vrijednost ne bi bila tolika onda bi dobila manje u istom razmjeru. Isto tako udovica se mogla po odredbi slobodno koristiti dobrima osim ako ne bi s njima loše upravljala ili ih na bilo kakav način rasipala. U tom slučaju bi se Kurija morala pobrinuti da zadovolji njene potrebe i nadoknadi ih na drugačiji način.¹³³ U ove dvije odredbe postoji određena proturječnost što je vidljivo u tome što je u jednom slučaju za udovicu predviđena otpremnina ako se preuda, a u drugom slučaju nije. Margetić prepostavlja kako je prva odredba prema kojoj udovica nema pravo na otpremninu slučajno uvrštena od strane sastavljača Statuta te da predstavlja starije pravo. Odredbama iz 1312. godine, dodana je otpremnina udovici te se njen položaj donekle poboljšao.¹³⁴

Slično se navodi i za ženu siromaha, ako on umre bez oporuke te iza sebe ostavi samo ženu, tada ona dobija određeni iznos od pokojnikovih dobara s obzirom na njegovu imovinu.¹³⁵

S druge strane, kada bi muž iza sebe ostavio ženu i djecu te žena odluči živjeti kao udovica stanujući sa svojom djecom, onda ona mora dobiti potrebna sredstva za život i za svoje

se vrati ono što njoj pripada, a ako bi muž što prodao od tih dobara onda bi se to trebalo vratiti od muževih dobara. – *Statut grada Trogira*, knj. III., gl. 14, str. 134.

¹³³ *Statut grada Splita*, knj. III., gl. 35, str. 499. Podjednake odredbe donosi i Trogirski statut koji ističe ako žena bez djece nakon smrti muža htjede ostati udovica, onda joj je dopušteno da slobodno uživa sva dobra pokojnog muža. Ističe se ista opaska kao i kod Splitskog statuta, a to je da ne smije ta dobra spiskati ili s njima loše upravljati. U tom slučaju je kurija dužna pobrinuti se za njeno uzdržavanje te se to opravdava da njeno udovištvo treba dolikovati svemu što joj je potrebno ako ostane časna i poštena udovica svoga muža. Isto kao i u Splitskom statutu, preudajom je dobijala određeni iznos koji je u gradu Trogiru izosio 50 libara malih te su dobra njenog muža preudajom pripala njegovoj rodbini. Trogirski statut još ističe kako ista stvar koja vrijedi za ženu u ovom slučaju, s druge strane vrijedi i za muža koji je ostao bez svoje žene i odlučio živjeti kao udovac, međutim svojom ponovnom ženidbom ne bi dobivao ništa od prve žene osim ako mu ona nije nešto oporučno ostavila. – *Statut grada Trogira*, knj. III., gl. 14, str. 134. Ovakve odredbe javljaju se i u Statutu grada Zadra gdje ako muž (bez obzira na položaj ili dob) umre bez potomaka uzlazne, silazne i pobočne loze (tj. rođaka do četvrtog koljena) tada njegova dobra moraju pripasti ženi, a Zadarska općina iz toga mora biti isključena (u slučaju kada preminuli ne bi imao žene tada bi sva dobra pripala općini). Ista stvar se naglašava da vrijedi i sa druge strane ako mužu premine njegova žena. – *Zadarski statut sa svim reformacijama odnosno novim uredbama donesenima do godine 1563.*, knj. III., gl. 135, str. 381. Na Lastovu se naglašava podjednaka stvar gdje bi žena tek ponovnom udajom gubila dobra svog pokojnog muža osim onoga što je donijela u miraz ili prćiju, a ako bi čuvala vjernost mogla je posjedovati sva dobra. – *Lastovski statut*, knj. I., gl. 14, str. 212. Identična situacija se ističe i u odredbama Dubrovačkog statuta samo što bi žena čuvanjem vjernosti bila izuzeta iz dijela kojeg je muž ostavio za svoju dušu, a svu imovinu je posjedovala. Ako bi se udavala dobijala bi kao i drugdje samo svoj miraz ili prćiju, ali ovdje se još ističe ako žena bude sumnjiva da je kriomice nešto odnijela što joj po pravu ne pripada, muževim baštinicima ili onima koji ih zastupaju, tada bi morala prisegom sve potvrditi. Stavljajući se i naglasak na ženu koja čuva vjernost gdje se ističe ako ona čuvajući vjernost bude tražila drugog muža te dokazavši to, muževi baštinici ili oni koji ih zastupaju, po pravu tu ženu mogu izbaciti iz kuće njenog pokojnog muža. Iste odredbe koje vrijedu za ženu, naglašava se da vrijede i za muškarca koji ostane bez svoje žene. Isto tako za razliku od Splitskog statuta, navodi se i položaj druge žene istog čovjeka. Ona bi ako nema baštinike sa mužem, njegovu imovinu mogla posjedovati svega trideset dana, a poslije tog roka morala je sa svojim mirazom izaći iz muževe kuće. – *Statut grada Dubrovnika sastavljen godine 1272.*, knj. IV., gl. 7, 30. str. 247., 263.

¹³⁴ CVITANIĆ, Antun, „Uvodna studija“, str. 219.

¹³⁵ *Statut grada Splita*, knj. III., gl. 36, str. 499. U istom slučaju, Trogirski statut navodi kako žena pokojnog siromaha koja se želi preudati treba dobiti prema njegovim imovinskim mogućnostima, ali uz procjenu i odluku kurije. – *Statut grada Trogira*, knj. III., gl. 14, str. 134.

potrebe od imovine svog pokojnog muža. Ta sredstva bi dobijala sve do svoje smrti dok živi sa djecom, a iznos bi bio doličan ovisno o društvenom položaju i imovini njenog pokojnog muža. Ako kojim slučajem, žena ne bi mogla živjeti sa svojom djecom, tada treba dobiti onoliko koliko joj treba za njeno uzdržavanje i potrebe od dobara svog pokojnog muža razmjerno prema broju djece (dobijala bi onoliko koliko ima svatko od pokojnikove djece). Taj iznos bi dobijala sve do smrti osim ako bi se preudala, a ako bi to učinila ne bi imala ništa od dobara svog pokojnog muža osim ako joj je on nešto ostavio oporukom.¹³⁶ Prema ovome je vidljivo kako je ženin položaj dostatno uvjetovan njezinom vjernošću nakon smrti njenog muža.

Prema navedenome također se može izvući činjenica kako je, u dalmatinskom statutarnom pravu, udovica imala povoljniji položaj od udate žene. Njezin položaj je bio značajniji ako je također imala djecu iz braka sa preminulim mužem.¹³⁷

Koliko je položaj žene zapravo bio težak i skučen, vidljivo je prema odredbi kojom odjeća, pojasevi ili srebrno remenje, biseri ili ženski ukrasi i slične stvari, nakon muževe smrti ne pripadaju njoj već muževim potomcima. Ostavlja joj se samo odjeća koja joj je potrebna za svakodnevnu upotrebu ili ako joj je muž oporukom nešto omogućio onda se to gleda drugačije od navedenoga. Uz ovu odredbu naglašava se, kako je već prije spomenuto, da uvijek treba pretpostaviti kako navedeno pripada mužu osim ako žena ne dokaže suprotno jer je to u skladu s običajima grada Splita.¹³⁸

Kasnije, 1384. godine, uvedene su neke novine prema kojima je žena mogla naslijediti polovicu dobara koju je njen muž stekao za vrijeme braka ako je umro bez sastavljene oporuke.¹³⁹ Ovo je pak vrijedilo za žene koje nisu pripadale plemićkom sloju već za žene koje su bile udate za pučane i stanovnike splitskog distrikta.¹⁴⁰ Zaključivanje ove odredbe pravdalo se fizičkim radom koje su one obavljale za svoju obitelj tako da se primjerice navode – one

¹³⁶ *Statut grada Splita*, knj. III., gl. 29, str. 495. U istim slučajevima u srednjovjekovnom Trogiru, ako bi žena dobila dobra na račun svog pokojnog muža, njihovi potomci odnosno djeca nisu je smjela otjerati s posjeda tj. imovine njenog preminulog muža već su morali živjeti od tih dobara. Čak je naglašeno kako bez majke, potomci ne mogu činiti oporuku koja se tiče imovine njihovog preminulog oca. Ako bi je i učinili, ona ne bi nikako išla na štetu žene koja je odlučila ostati udovica. - *Statut grada Trogira*, knj. III., gl. 13, str. 133. Za sličnu situaciju, Dubrovački statut navodi ako žena koja čuva vjernost ne želi živjeti sa sinom da ga može otpustiti te je on dužan izići osim u slučaju ako su ona ili njen muž zaprimili prćiju sinove žene. Tada je majka dužna to vratiti kako bi sina mogla otpremiti. Za razliku od Splitskog, Dubrovački statut navodi i situaciju u kojoj muž ima baštinike sa drugom suprugom i tada ističe da nakon trideset dana imovinu mora podijeliti sa svojim pastorcima, ali samo ako bude čuvala vjernost. – *Statut grada Dubrovnika sastavljen godine 1272.*, knj. IV. gl. 14, 31. str. 251, 263.

¹³⁷ PEZELJ, Vilma, „Pravni položaj žene po Splitskom statutu iz 1312. godine“, *Splitski statut iz 1312. godine : povijest i pravo, zbornik radova sa međunarodnoga znanstvenog skupa održanog od 24. do 25. rujna 2012. godine u Splitu* (ur. RADIĆ, Željko), Split, 2015., str. 231.

¹³⁸ *Statut grada Splita*, knj. III., gl. 32, str. 497.

¹³⁹ Isto, knj. Ref., gl. 101, str. 921.

¹⁴⁰ CVITANIĆ, Antun, „Uvodna studija“, str. 220.

koje nose mužu hranu u polje, idu po vodu i na peć kako bi pekle kruh, peru rublje i druge.¹⁴¹ Zbog nižeg društvenog statusa i imovinskog položaja, osim što su pomagale mužu, uzimale bi u ruke svakojake poslove uz činjenicu kako su uz to trebale se još brinuti za kućanstvo. Neke su znale obrađivati zemlju kako svoju tako i onu koja je bila zakupljena.¹⁴² Mnoge su također imale svoja zanimanja o čemu nam svjedoče i odredbe Splitskog statuta koje spominju pekarice (*furnarese*)¹⁴³, piljarice (*maluendule*)¹⁴⁴ i krčmarice (*tabernare*).¹⁴⁵ Ovakav dodatak nam objašnjava kako se komunalna vlast opet trebala donekle zbrinuti za ženin položaj, i to ponajviše žena nižeg društvenog položaja. Ovakvi kasniji dodaci nam dokazuju da je komuna ipak morala nekako reagirati i voditi računa o ženinom imovinskom doprinosu.¹⁴⁶

Statut također ističe ako umre žena starija od 12 godina bez djece iz zakonitog braka i bilo kakve posljednje volje ili oporuke, tada četvrti dio njenih dobara mora ići u ruke splitske komune, a drugi dio četvrog dijela njene imovine mora ići u ruke siromaha što se objašnjava kao pobožna svrha za njenu dušu. Ova odredba se provodi bez obzira ima li ta žena braće ili nekih drugih krvnih srodnika, a ista stvar je vrijedila i za muškarca koji je stariji od 14 godina.¹⁴⁷

4.5. Žena na rubu zakona

Ženama koje su došle na „rub“ zakona smatraju se one koje su se zbog nekog razloga našle pred sudom. To su najčešće žene čija je priča zbog nekoga ili nečega bila nezgodna ili tužna. Tu se javljaju brojni slučajevi poput ženinog morala koji je upitan ili je barem doveden u pitanje, onih žena koje se nisu slagale sa roditeljskom voljom, koje su bile zlostavljane ili silovane, o kojima je kružio loš glas, one koje su krale ili se fizički obračunavale i mnogih drugih slučajeva.¹⁴⁸ Splitski statut stoga se u svojim odredbama posvećuje i ovakvim slučajevima što će biti razrađeno u sljedećim poglavljima.

4.5.1. Preljubnice ili priležnice

Bračna vjernost se tražila od oba supružnika, ali se na ženinu nevjeru gledalo kao na veći grijeh nego što je to bilo kada bi muž počinio isto. Ženin se preljub nikako nije tolerirao, a ženu

¹⁴¹ Statut grada Splita, knj. Ref., gl. 101, str. 921.

¹⁴² JANEKOVIĆ RÖMER, Zdenka, *Rod i grad. Dubrovačka obitelj od 13. – 15. stoljeća*, str. 131.

¹⁴³ Statut grada Splita, knj. IV., gl. 93, str. 688.

¹⁴⁴ Isto, knj. IV., gl. 94, str. 688.

¹⁴⁵ ANDRIĆ, Tonija, *Život u srednjovjekovnom Splitu*, str. 211.; Statut grada Splita, knj. Ref., gl. 31, str. 878.

¹⁴⁶ CVITANIĆ, Antun, „Uvodna studija“, str. 220.

¹⁴⁷ Statut grada Splita, knj. III., gl. 44, str. 511.

¹⁴⁸ MOGOROVIĆ CRLJENKO, Marija, *Nepoznati svijet istarskih žena*, str. 119.

se pokušavalo onemogućiti da uopće dođe u priliku da to napravi. Od muškaraca se tražila vjernost, ali su im se svakako tolerirale izvanbračne veze i prije i za vremena braka te u udovištvu. Muški preljubnici su tako u nekim područjima Zapadne Europe najčešće prolazili gotovo nekažnjeno.¹⁴⁹

Bolji položaj muškaraca, u ovim situacijama, vidljiv je i u Splitskom statutu. Ako bi kojim slučajem oženjeni čovjek držao u svojoj kući, bilo da je njegova vlastita ili unajmljena, ljubavnicu (ili kako još ističe Statut – suložnicu ili priležnicu) i njegova žena ili netko od njene obitelji pokrene tužbu, tada se novčanom kaznom u iznosu od 10 libara kažnjavala ta ljubavnica. Uz to bi ju se istjeralo iz grada Splita uz neke kazne i globe te se nije nikako smjela vratiti nazad u grad Split.¹⁵⁰ Za istu situaciju navodi se ako muškarac, nebitno je li samac ili je oženjen, drži ljubavnicu preko osam dana u svome stanu, tada je ona trebala biti kažnjena sa 10 libara i trebala je napustiti taj stan te ako to ne bi napravila u određenom roku, tada se šibala po gradu Splitu i na kraju bila istjerana.¹⁵¹ Za ljubavnicu svećenika navodi se također ista stvar, a to je da se išiba po gradu Splitu i istjera iz samog grada.¹⁵² S druge strane, ako bi žena učinila preljub i njen je to muž prijavio, tada bi žena izgubila svoj miraz te bi sva ženina prava u vezi njega prešla u korist muža. Također, ništa nije smjela dobiti od dobara svog muža niti u tom trenutku niti nakon njegove smrti. Uz sve navedeno dobila bi teške kazne i globe kako se nikad ne bi vratila ponovno u grad Split.¹⁵³

Kada bi javnost saznala za ovakve nedopuštene veze, žene su dolazile na iznimno loš glas što se ne može potvrditi za muškarce. Žene koje su bile optuživane za preljub, znale su se braniti pred sudom riječima kako je njihov muž impotentan te nije mogao zadovoljiti njihove želje za majčinstvom. Time bi direktno bila napadana muževa čast i ugled.¹⁵⁴ Tek se kasnije, Reformacijom iz 1348. godine, predviđala i kazna za muškarca koji je držao priležnicu, ali takva odredba nije bila zakonski definirana već je ovisila o volji nadležnog suca.¹⁵⁵ Prema navedenom može se zaključiti kako je žena bila u neravnopravom položaju gdje bi dobijala velike kazne za svoje postupke, a njen muž za iste ne bi bio nikako kažnjen. Isto tako ljubavnica

¹⁴⁹ Isto, str. 120.

¹⁵⁰ *Statut grada Splita*, knj. IV., gl. 38, str. 637, 639.

¹⁵¹ Isto., knj. IV., gl. 42, str. 639, 640.

¹⁵² Isto, knj. IV., gl. 41, str. 639.

¹⁵³ *Statut grada Splita*, knj. IV., gl. 38, str. 637, 639. Za ovakvu situaciju, Statut grada Zadra predviđa da se, ženu koja je presudom rastavljena od muža u pogledu postelje i uzajamnog služenja zbog počinjenog preljuba, da joj se ne vrati njen miraz, uzmirazje ili druga dobra koja su predan mužu umjesto miraza. Ako bi je kojim slučajem muž prihvatio nazad pomirivši se s njom, sve navedeno je dobijala natrag. Ovakav mužev čin bio je predstavljen kao znak njegove nepostojanosti, prezrenosti, ali i vječne sramote. – *Zadarski statut sa svim reformacijama odnosno novim uredbama donesenima do godine 1563.*, knj. III., gl. 94, str. 339.

¹⁵⁴ MOGOROVIĆ CRLJENKO, Marija, *Nepoznati svijet istarskih žena*, str. 120-121.

¹⁵⁵ PEZELJ, Vilma, „Pravni položaj žene po Splitskom statutu iz 1312. godine“, str. 234.

muškarca, bilo da je on u braku, samac ili svećenik, bila je kažnjavana dok taj isti muškarac nije.

Isto tako navodi se slučaj ženina bluda nakon smrti njezina muža, a ona se služi njegovim dobrima. U tom slučaju žena bi ostajala bez svih pogodnosti koje je imala od umrloga muža, a ona bi pripala njegovim najbližim srođnicima.¹⁵⁶

Također postoji odredba Splitskog statuta prema kojoj žena na zlu glasu koja živi lošim načinom života ne smije stanovati u blizini poštenih gospođa. Ovo se objašnjavalo time da poštena žena ne smije živjeti uz one loše jer joj to kvari i narušava moral. Ako bi se kojim slučajem podigla tužba protiv te žene lošeg glasa, ona je morala napustiti to mjesto prebivališta.¹⁵⁷ Prema navedenome može se zaključiti kakvo je mišljenje srednjovjekovno društvo imalo o ženi i koliko je ona trebala paziti da ostane na dobrom glasu što je stavlja u iznimno težak položaj.

4.5.2. Silovanje žena

Budući da žene noću nisu izlazile, kada bi se gledala određena pravila ponašanja prikladna za ženski rod, silovanje se tako u većini slučajeva događalo danju. Noću se jedino moglo naići na bludnice ili krčmarice koje su se u kasnim večernjim satima vraćale svojim kućama.¹⁵⁸ Najugroženije su bile mlade žene, udovice i sve koje su same živjele kako zbog odsutnosti muža ili oca. Nekada se događalo da skupine muškaraca, dolaze na vrata tih žena te ih razbijaju ulazeći unutra kako bi ih silovali. Takvo nasilje se u historiografiji objašnjavalo kao „ritual inicijacije“, a za svoju svrhu je imalo da pokaže ženi kako joj je potrebna muškarčeva zaštita u svakom trenutku.¹⁵⁹ Ovakva ponašanja skupina muškaraca, bila su zabilježena na području srednjovjekovnog Dubrovnika. Kao i drugdje u Europi, dubrovačka muška mladež okupljala se u bande tražeći „žrtve“ kako bi potvrdila svoju muškost koja se tek probudila.¹⁶⁰

Splitski statut tako donosi odredbe o zaštiti žena koje su bile silovane.¹⁶¹ Kako je to bilo tipično i za neka druga područja, Splitski statut rangira kazne za silovanje s obzirom na bračno stanje silovane žene – djevice, udata žena, udovica, redovnica odnosno opatica. Iznos kazne tako je ovisio kojem bračnom stanju je žena pripadala, ali iznose se i slučajevi kada se siluje

¹⁵⁶ Statut grada Splita, knj. III., gl. 37, str. 499, 501.

¹⁵⁷ Statut grada Splita, knj. IV., gl. 39, str. 639.

¹⁵⁸ MOGOROVIĆ CRLJENKO, Marija, *Nepoznati svijet istarskih žena*, str. 137.

¹⁵⁹ Isto, str. 135-136.

¹⁶⁰ RAVANČIĆ, Gordan, „Javni prostor i okolica u kasnosrednjovjekovnom i renesansnom Dubrovniku“, *Analiza Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, br. 30, Dubrovnik, 2000, str. 62.

¹⁶¹ Statut grada Splita, knj. IV., gl. 37, str. 637.

žene lošeg glasa i one koje su bile poznate kao javne bludnice.¹⁶² Tako je muškarac koji je silovao djevicu, opaticu, udatu ženu ili udovicu morao platiti iznos od 200 libara. Ako se radilo o ženi koja pošteno živi i na dobrom glasu te ne pripada ni jednoj od ovih navedenih kategorija, onda je bio dužan platiti 50 libara. Suprotno od toga, ako je riječ o ženi lošeg glasa, onda je taj iznos bio 10 libara. Muškarac bi isto tako plaćao samo 100 solida ako bi silovao neku ženu koja je bila poznata kao javna bludnica. Osim što je plaćao kaznu pri silovanju djevice, muškarac ju je bio dužan uzeti za svoju ženu te ako to ne bi htio učiniti onda bi joj morao dati toliki iznos novca koji bi joj otac dao u miraz. Ovo se objašnjavalo činjenicom kako se ta žena mora moći primjereno udati s obzirom na njen društveni položaj.¹⁶³

4.5.3. Uvrede i klevete

Žene su se u nekim slučajevima znale i nedolično ponašati te se to najviše odnosilo na njihov rječnik. Takvo ponašanje ih je moglo dovesti na loš glas i isto tako im narušiti njihov društveni ugled. To nije moralo oštetiti samo tu ženu već i njenu obitelj.¹⁶⁴

Po tom pitanju, Splitski statut ističe neke lakše uvrede poput „Ti si budala“ za koje bi osoba bila kažnjena sa 20 solida, a onaj koji je prvi počeo sa dvostrukim iznosom. S druge strane, ako bi uvreda bila teže prirode poput „Krivotvoritelju, kradljivče“ onda bi se tu osobu kažnjavalo sa 40 solida. Ističu se također i slučajevi vrijeđanja nekog neplemićkog statusa onome plemićkoga. Ovakve stvari su vrijedile i za muškarca i ženu. Za ženu se strogo izriče jedna odredba, a to je ako žena koja se nalazi na lošem glasu ili je neplemkinja ogriješi o

¹⁶² MOGOROVIĆ CRLJENKO, Marija, *Nepoznati svijet istarskih žena*, str. 137.

¹⁶³ *Statut grada Splita*, knj. IV., gl. 37, str. 637. O istome, Lastovski statut ističe ako silovana žena ima majku i oca te se oni dogovore sa tim muškarcem koji ju je silovao, onda ju on mora uzeti za ženu bez neke druge kazne. Ako se ne bi mogli s njim ništa dogovoriti, onda bi sva njegova dobra koje ima pripala toj ženi te bi on bio protjeran sa Lastova. – *Lastovski statut*, knj. I., gl. 15, str. 212. Statut grada Dubrovnika tvrdi ako se uspije dokazati da je netko silovao određenu ženu da je onda dužan 50 pepera, a ako nema novca da to plati onda će ostati bez oba oka. To se može preskočiti jedino ako žena pristane na udaju. – *Statut grada Dubrovnika sastavljen godine 1272.*, knj. VI. gl. 6., str. 329, 331. Za istu situaciju, Statut grada Trogira navodi kako je muškarac dužan uzeti za ženu onu koju je silovao ako ona to želi te se naglašava kako je nebitno kojeg je društvenog staleža. Jedini slučaj za koji nije to trebao učiniti bio je ako je žena koja je silovana bila javna ili tajna bludnica, a za to su bili potrebni svjedoci. Uz navedeno je također bio dužan isplatiti komuni 100 libara malih. Istu svotu je komuni dugovao u slučaju da ga dotična žena nije htjela za muža, a s time je i njoj bio dužan 200 libara malih. Također se navode i neki slučajevi kojih nema u Splitskom statutu, a to je sam pokušaj silovanja za koji je bio dužan ženi dati 40 libara malih, a komuni 50 libara malih. Isto tako ako je silovana žena bila udata, onda je njoj dugovao 200, a komuni 100 libara malih. Ako je samo pokušao silovati dugovao je 50 ženi, a komuni 50 libara malih. Kada neki slobodnjak ne bi ovo platio, onda bi bio osuđen na smrt. Ako bi žena bila dokazana kao javna bludnica, muškarac bi joj bio dužan dati 5, a komuni 10 libara malih. Ako je riječ o sluškinji, njoj ide 10, a komuni 25 libara malih. O ovim slučajevima, knez je trebao biti obavješten te je on donosio određene odluke po pitanju ovih slučajeva. – *Statut grada Trogira*, knj. II., gl. 21., str. 78.

¹⁶⁴ MOGOROVIĆ CRLJENKO, Marija, *Nepoznati svijet istarskih žena*, str. 157.

plemkinju tako da izreče neke uvredljive riječi, onda je dužna platiti 10 libara za svoje ponašanje prema dotičnoj plemkinji.¹⁶⁵

4.5.4. Zločini

Žene osim što su se znale verbalno sukobiti kao i muškarci, znale su učiniti i određeni zločin jedna naspram druge. Motivi bilo kakvog primjerice fizičkog sukoba, bili su različiti. Oni su išli od onih banalnih poput tko je bio prvi na redu, do krađa, ljubomora, uvreda i raznih drugih stvari.¹⁶⁶

Splitski statut tako ističe pitanje položaja žene koja je učinila zločin nekoj drugoj ženi. Ona je po odredbama morala biti kažnjena na polovicu kazne i globe za koju bi bio kažnjen muškarac da je istu tu stvar učinio.¹⁶⁷

Isto tako ističe se i odredba po pitanju žene koja je učinila određeni zločin dok se nalazila u braku. U tom slučaju, ako je dužna platiti određeni iznos splitskoj komuni, njen muž ne smije biti prisiljen da plati taj iznos već je žena sama to dužna učiniti na teret svog miraza i svoje vlastitite imovine. Ako kojim slučajem nije imala rečeno, onda bi se zadržala pod nadzorom na nekom prikladnom mjestu uz vlastiti trošak dok ne bi isplatila taj iznos koji je dugovala komuni.¹⁶⁸

Zanimljivo je što se Splitski statut dotiče i pitanja položaja trudnice ako učini ubojstvo ili neki drugi zločin prema kojem bi morala biti kažnjena smrtnom kaznom. Odredba stoga nalaže da se ta kazna odgodi sve dok žena ne rodi, a u tom međuvremenu treba biti strogo nadzirana tako da ne bi kojim slučajem pokušala izbjeći tu kaznu.¹⁶⁹ Uz ovo se također ističe kako trudnica ne smije biti podvrgnuta nikakvoj torturi kako to ne bi naštetilo njenoj utrobi. Pošto bi se žene pokušale izvući iz smrtne kazne ili torture govoreći kako su trudne, nalagalo se da se traži mišljenje liječnika i valjanih gospođa i matrona kako bi se potvrdilo je li dotična žena trudna ili ne. Prema tim svjedočenjima onda bi se određivalo treba li smrtnu kaznu ili torturu odmah izvršiti ili je odgoditi za određeno vremensko razdoblje. Naglašava se kako se tortuti može pristupiti na osnovu indicija ili naslućivanja kako kojim slučajem zločini ne bi ostali nekažnjeni.¹⁷⁰

¹⁶⁵ *Statut grada Splita*, knj. IV., gl. 12, str. 611, 613.

¹⁶⁶ MOGOROVIĆ CRLJENKO, Marija, *Nepoznati svijet istarskih žena*, str. 162-163.

¹⁶⁷ *Statut grada Splita*, knj. IV., gl. 10, str. 609.

¹⁶⁸ Isto, knj. IV., gl. 73, str. 673.

¹⁶⁹ Isto, knj. IV., gl. 84, str. 679.

¹⁷⁰ Isto, knj. IV., gl. 85, str. 681.

Iz svega iznesenog razvidno je kako je Splitski statut regulirao i razna delikventna ponašanja žena te se tako iz odredbi kaznenog prava isto tako može iščitati dosta toga o ženinom položaju u tadašnjem društvu. U odredbama kaznenog prava, također se može vidjeti koliko je ženin položaj bio težak u određenim situacijama te isto tako koliko su muškarci bili slobodniji za razliku od žena koje su bile stalno nadzirane kako je već spomenuto u prethodnim poglavljima.

5. ZAKLJUČAK

Statut grada Splita je u mnogočemu oblikovao razne odnose, obveze i prava stanovnika grada Splita te je nastao u nužnom trenutku kada je gradu bila potrebna pravna regulacija kako već postojećih odredbi, tako i novih koje su se tek trebale oblikovati. Pridonio je formiranju normi obiteljskog, nasljednog i kaznenog prava te je na taj način uvelike oblikovao i ženini društveni i obiteljski položaj.

S obzirom na izneseno, može se zaključiti kako položaj žene u srednjovjekovnom Splitu nije bio jednak položaju muškarca. Isti zaključak može se izvući i za druge gradove istočnojadranske obale čiji su se statuti pokušali donekle usporediti sa Splitskim statutom koji je temelj ovog završnog rada. Žena ovog razdoblja je uvelike ovisila o muškarcu te je praktički cijeli svoj život bila kontrolirana. Svemu tome je doprinio i društveni status odnosno staleški položaj kojem je žena pripadala, tako da se primjerice mogu istaknuti pučanke koje su imale veću slobodu nego što su to imale pripadnice plemićkog staleža. Životne mogućnosti žene bile su također ograničavane tijekom cijelog života te su žene većinom imale dva smjera kojim krenuti, a to su bili majčinstvo i brak ili redovništvo. Njihov glavni autoritet bio je unutar obiteljskog doma gdje su vodile brigu o kućanstvu i svojoj djeci.

Splitski statut u svojim odredbama nastoji se dotaknuti položaja žene u određenim situacijama ili događajima koji su za njen život ključni. Po tome se može zaključiti kako je žena bila ograničena određenim odredbama. Njezin brak je uvelike ovisio o njezinoj obitelji što je sve previđeno Statutom, a ista stvar je bila sa njezinim mirazom i njenim položajem prema mužu unutar braka. Odredbama su također kontrolirane stvari povezane sa nasljedstvom bilo da je riječ o imovini, stvarima ili nečemu drugome. Njezin položaj je i nakon smrti muža, koji bi umro bez sastavljene oporuke, bio uvjetovan s obzirom na to koliko mu je bila vjerna te bi gubitkom svoje vjernosti ostajala bez svega. Što se tiče i bilo kakvog oporučnog ostavljanja od strane muža, žena je često mogla ostati bez ičega ako joj muž tom oporukom nešto nije ostavio. Po tome možemo zaključiti koliko je ona zaista ovisila o svome mužu, a prethodno tome i o svome ocu. Isto tako, tijekom stoljeća srednjeg vijeka može se primjetiti kako se ženini položaj čak počeo i pogoršavati s obzirom na prethodne periode, tako da ju se pokušalo i poslovno ograničiti tijekom kasnog srednjeg vijeka. Među odredbama se također ističu i neke zanimljivosti koje se ne nalaze u drugim statutima istočnojadranskih gradova te za primjer se može istaknuti odredba koja spominje trudnice.

Splitski statut se tako na određeni način različitim odredbama dotiče ženinog položaja, ali isto je potrebno izvući zaključak kako je prema tim odredbama položaj žene u srednjovjekovnom Splitu bio lošiji nego u nekim drugim gradovima, kao primjerice u gradu Dubrovniku.

Za zaključnu misao ovog rada, istakla bih da je žena unatoč svemu navedenome, morala biti jaka karika svoje obitelji. Ta činjenica je bila i veće jačine ako je bilo riječ o ženi nižeg ekonomskog statusa. Morala se boriti za sebe i svoju obitelj te u isto vrijeme pomagati svome mužu u različitim poslovima i brinuti o kućanstvu i svojoj djeci. U gradu Splitu, žena je bila iznimno važna i značajna te iako je imala dosta kompliciran položaj, opet je predstavljala jedan od stupova obiteljskog doma.

6. BIBLIOGRAFIJA

1. ANDRIĆ, Tonija, *Život u srednjovjekovnom Splitu. Svakodnevica obrtnika u 14. i 15. stoljeću*, Zagreb – Split, 2018.
2. CHAPIN LANE, Frederic, *Povijest Mletačke Republike*, Zagreb, 2007.
3. CVITANIĆ, Antun, *Iz dalmatinske pravne povijesti*, Split, 2002.
4. CVITANIĆ, Antun, „Uvodna studija“, *Statut grada Splita. Splitsko srednjovjekovno pravo*, Split, 1998.
5. FELDMAN, Stanislav, *Sudbina Evinih kćeri – ženska povijest patrijarhata*, Zagreb, 2018.
6. GLAVAN, Božena, „Miraz u Zadru u 14. stoljeću“, *Historijski zbornik*, god. LXI., br. 2, Zagreb, 2008., str. 269 – 288.
7. GOLDSTEIN, Ivo, GRGIN, Borislav, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Zagreb, 2006.
8. JANEKOVIĆ RÖMER, Zdenka, *Maruša ili suđenje ljubavi. Bračno-ljubavna priča iz srednjovjekovnog Dubrovnika*, Zagreb, 2008.
9. JANEKOVIĆ RÖMER, Zdenka, *Rod i grad. Dubrovačka obitelj od 13. – 15. stoljeća*, Dubrovnik, 1994.
10. MARGETIĆ, Lujo, *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*, Zagreb, 1996.
11. MATIJEVIĆ SOKOL, Mirjana, „Od kapitulara Gargana de Arscindisa do Percevalova Statuta“, *Splitski statut iz 1312. godine: povijest i pravo, zbornik radova sa međunarodnoga znanstvenog skupa održanog od 24. do 25. rujna 2012. godine u Splitu* (ur. RADIĆ, Željko), Split, 2015., str. 99 – 112.
12. MOGOROVIĆ CRLJENKO, Marija, *Nepoznati svijet istarskih žena*, Zagreb, 2006.
13. MOGOROVIĆ CRLJENKO, Marija, „Položaj kćeri u istarskoj obitelji u 15. i 16. stoljeću“, *Povijesni prilozi*, br. 29, Zagreb, 2005., str. 59 – 77.

14. NIKOLIĆ, Zrinka, „Između vremenitih i vječnih dobara: Žene u dalmatinskim gradovima u ranom srednjem vijeku“, *Žene u Hrvatskoj – Ženska i kulturna povijest* (ur. FELDMAN, Andrea), Zagreb, 2004., str. 33 – 56.
15. PEZELJ, Vilma, „Pravni položaj žene po Splitskom statutu iz 1312. godine“, *Splitski statut iz 1312. godine: povijest i pravo, zbornik radova sa međunarodnoga znanstvenog skupa održanog od 24. do 25. rujna 2012. godine u Splitu* (ur. RADIĆ, Željko), Split, 2015., str. 227 – 254.
16. POPIĆ, Tomislav, „Zadarske mirazne parnice iz druge polovice 14. stoljeća“, *Zbornik Odsjeka za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, Vol. 30, No. -, Zagreb, 2012, str. 57 – 85.
17. RAUKAR, Tomislav, „Srednjovjekovni Split i Percevalov Statut iz 1312. godine“, *Splitski statut iz 1312. godine: povijest i pravo, zbornik radova sa međunarodnoga znanstvenog skupa održanog od 24. do 25. rujna 2012. godine u Splitu* (ur. RADIĆ, Željko), Split, 2015., str. 15 – 30.
18. RAVANČIĆ, Gordan, „Javni prostor i dokolica u kasnosrednjovjekovnom i renesansnom Dubrovniku“, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, br. 30, Dubrovnik, 2000, str. 53 – 64.
19. ŠANJEK, Franjo, „Žena u hrvatskom srednjovjekovlju“, *Bogoslovska smotra*, Vol. 60, No. 3-4, Zagreb, 1990., str. 176 – 191.

7. OBJAVLJENI IZVORI

1. ARHIĐAKON, Toma, *Historia Salonitana: povijest salonitanskih i splitskih prvosvećenika./Historia Salonitana: historia salonitarum atque spalatinorum pontificum*, predgovor, latinski tekst, kritički aparat i prijevod na hrvatski jezik PERIĆ, Olga, povijesni komentar MATIJEVIĆ SOKOL, Mirjana, studija Toma Arhiđakon i njegovo djelo, KATIČIĆ, Radoslav, Split: Književni krug, 2003.
2. DE DIVERSIS, Filip, *Opis slavnoga grada Dubrovnika* (prir. JANEKOVIĆ RÖMER, Zdenka), Zagreb, 2004.
3. *Lastovski statut*. (prir. CVITANIĆ, Antun), Split, 1994.
4. *Statut grada Dubrovnika sastavljen godine 1272*. (prir. ŠOLJIĆ, Ante, ŠUNDURICA, Zdravko, VESELIĆ, Ivo), Dubrovnik, 2002.
5. *Statut grada Trogira* (prev. i ur. BERKET, Marin, CVITANIĆ, Antun, GLIGO, Vedran), Split, 1988.
6. *Statut grada Splita. Splitsko srednjovjekovno pravo* (prir. CVITANIĆ, Antun), Split, 1998.
7. *Zadarski statut sa svim reformacijama odnosno novim uredbama donesenima do godine 1563*. (prir. KOLANOVIĆ, Josip, KRIŽMAN, Mate), Zadar, 1997.

8. INTERNETSKI IZVORI

1. Hrvatska enciklopedija, enciklopedija. hr –

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=62407> (pristup 25. kolovoza 2021.)

Sažetak

Nakon pada Zapadnog Rimskog Carstva, za vremena bizantskog vrhovništva, Split uživa faktičku autonomiju koju je zadržao sve do druge polovice 11. stoljeća. Početkom 12. stoljeća, hrvatsko prijestolje preuzima kralj Koloman te dalmatinske komune usporedno s time priznaju njegovu vlast. Grad Split je u tom periodu dobio načelnu autonomiju koju će pokušati očuvati od Venecije. S druge strane, vlast plemstva u gradu bila je ograničena pretenzijama velikaških obitelji iz zaleđa te je dotadašnje običajno pravo postalo nesposobno za reguliranje novih odnosa koji su se javili napretkom grada. Takvi procesi su zahtijevali kodifikaciju prava te se smatra kako 1240. godine dolazi do sastavljanja prvog Splitskog statuta koji nam nije ostao sačuvan, ali je svakako doprinio stvaranju Statuta iz 1312. godine koji je poznat kao Statut grada Splita.

Statut grada Splita pridonio je formiranju normi obiteljskog, nasljednog i kaznenog prava te se u svojim odredbama uvelike dotakao ženinog položaja čija uloga u društvu tokom stoljeća biva kompletno zanemarivana. Žena je značajno ovisila o svome ocu, a zatim o svome mužu. Odredbe Statuta ticale su se njezinog dogovorenog braka gdje bi njena obitelj imala glavnu riječ, a ista stvar je bila sa njezinim položajem u braku i mirazom. Njezina uloga se primarno očitovala u kućanstvu i brizi oko djece gdje je imala više autoriteta. Nakon smrti njenog muža, ženin položaj je bio uvjetovan vjernosti prema pokojnom mužu te je često mogla ostati bez ničega ako joj muž kojim slučajem nešto oporučno ne bi ostavio. Mnogim odredbama definiran je i položaj žena na rubu zakona koje su se zbog nekog razloga našle pred sudom. Tijekom stoljeća srednjeg vijeka ženin položaj se počeo pogoršavati tako da ju se pokušalo i poslovno ograničiti tijekom kasnog srednjeg vijeka.

Ključne riječi: Statut grada Splita, položaj žene, odredbe Statuta

THE POSITION OF WOMEN ACCORDING TO THE MEDIEVAL STATUTE OF SPLIT

Abstract

After the fall of the Western Roman Empire, during the Byzantine rule, Split enjoyed de facto autonomy which it retained until the second half of the 11th century. At the beginning of the 12th century, the Croatian throne was taken over by King Koloman, and the Dalmatian communes recognized his authority at the same time. In that period, the city of Split gained principled autonomy, which it will try to preserve from Venice. On the other hand, the power of the nobility in the city was limited by the pretensions of noble families from the hinterland, and the hitherto customary law became incapable of regulating the new relations that had arisen with the progress of the city. Such processes required the codification of law and it is believed that in 1240 the first Split Statute was drafted, which has not been preserved, but certainly contributed to the creation of the Statute from 1312, which is known as the Statute of the City of Split.

The Statute of the City of Split contributed to the formation of the norms of family, inheritance and criminal law, and in its provisions it greatly touched on the position of women, whose role in society has been completely neglected over the centuries. The wife depended significantly on her father and then on her husband. The provisions of the Statute concerned her arranged marriage where her family would have the main say, and the same thing was with her position in marriage and dowry. Her role was primarily manifested in housekeeping and child care where she had more authority. After the death of her husband, the wife's position was conditioned by fidelity to her late husband, and she could often be left with nothing if her husband did not leave her a will by any chance. Many provisions also define the position of women on the fringes of the law who have been brought to justice for some reason. During the Middle Ages, a woman's position began to deteriorate, so that attempts were made to limit her business during the late Middle Ages.

Keywords: Statute of the city of Split, position of women, provisions of the Statute

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja *Gabriella Milković*, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce *Povijesti i Pedagogije*, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i literatura. Izjavljujem da ni jedan dio završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, stoga ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 24. rujna 2021.

Potpis

Gabriella M.

**IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOGA/DIPLOMSKOGA RADA (PODCRTAJTE
ODGOVARAJUĆE) U DIGITALNI REPOZITORIJ FILOZOFSKOGA FAKULTETA
U SPLITU**

Student/Studentica: Gabriella Milković

Naslov rada: Položaj žene prema srednjovjekovnom splitskom statutu

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Povijest

Vrsta rada: Završni rad

Mentor/Mentorica rada (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime): doc. dr. sc. Tonija Andrić

Sumentor/Sumentorica rada (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime): /

Članovi Povjerenstva (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime): doc. dr. sc. Ivan Basić, doc. dr. sc. Nikša Varezić

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanoga (završnoga) diplomskoga rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice potpuno odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

☒ a) u otvorenom pristupu

b) dostupan studentima i djelatnicima FFST-a

c) dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6 mjeseci / 12 mjeseci / 24 mjeseca (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

(zaokružite odgovarajuće)

U slučaju potrebe (dodatnoga) ograničavanja pristupa Vašemu ocjenskomu radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnomu tijelu u ustanovi.

Mjesto, nadnevak: Split, 24. rujna 2021.

Potpis studenta/studentice:

Gabriella M.